

SAYI : 3 OCAK 1994
Türkiye Yazarlar Sendikası
Aylık Yayın Organıdır

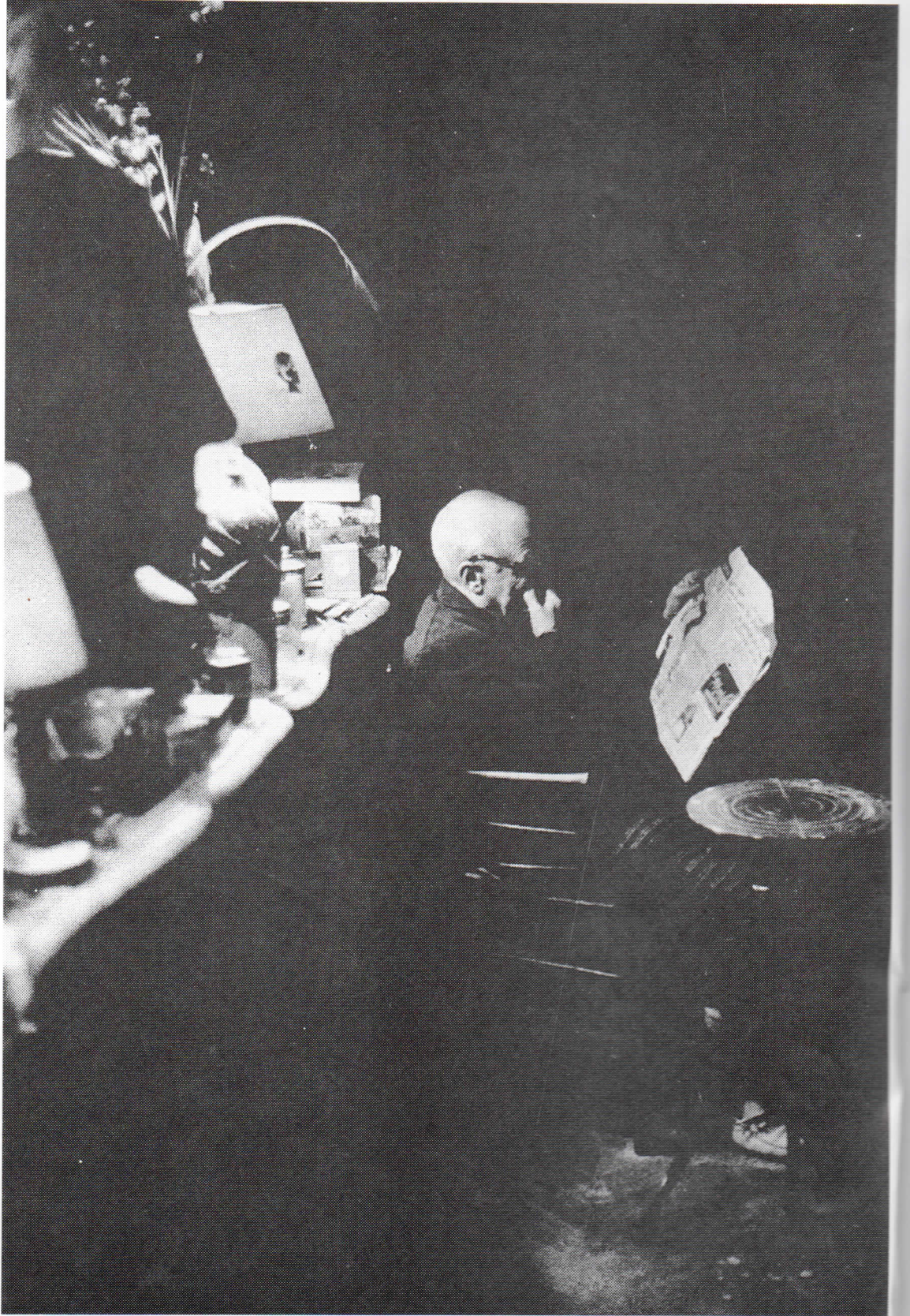

S Y Z E DEBİYAT

Lâiklik bir insanlık kurumudur.
Yekta Güngör Özden

Siz de onu (ve diğçerlerini) gazetede okuyun.

Viva Picasso, D.D. Duncan, *Studio Book The Viking Press, New York, 1981*, sayfa 86

Cumhuriyet

Editör'den DEĞİŞİMİN İZİNDE

Değişim nereden, ne yandan gelirse gelsin; çağdaşlık hep yön belirleyicisi olmuştur. Bir olgunun ötesinde, yaşamın gerekliliğidir de diyebiliriz buna. Ama günümüz Türkiye'sinde estirilmeye çalışılan demokrasi rüzgârlarında birden bire öne çıkarılan, gündemleştirilen lâiklik kavramı, bunun dolayımındaki tartışmalar değişimin değil de; değiştirmenin bir sonucuydu.

Değiştirim (deformasyon) bugünlerin kaçınılmaz bir olgusu. Lâikliğin ayrıncı, belirleyici özelliği bir yana bırakılarak; siyasal iktidar ile din arasındaki ilişkinin niteliğini biçimleyici yanı gözardı edilerek sığ bir söyleme indirgenilip tartışma gündemi yaratılması da sanırız bu değiştirim sayrılığına tutulmaktan kaynaklanıyor.

"Kişinin dinsel iktidara karşı özgürlüğünü sağlayan kural" olarak da adlandırılan lâiklik Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluş harcını oluşturan ana malzemelerden biridir. Bugün gelinen yerde koparılan fırtınaların özüne, siyasal erkin bu anlamdaki yapılanışlara bakışına, olup bitenlerin ardındaki gerçeklere daha yakın bir mercekten bakmayı yeğledik.

Yazınımızın ustalarıyla iletişimimiz sürüyor.

Bir yalnızlık anıtı gibi orada, Ankara'da yaşayan Cahit Külebi'yi konuk etmek sayfalarımıza.

'40 Kuşağı'nın yorulmaz yazıneri Faik Baysal kendisine ayırdığımız bölümde yazın serüvenini dile getiriyor.

Düzyazımızın iki usta yazarı Oktay Akbal ile Vüs'at O. Bener'in yazınsal birikimleri Sedat Simavi Ödülü'ne değer görüldü. Söyleşilerinde onların da yazın serüvenlerinin izleklerini bulacaksınız.

Değiştirmenin bir başka alandaki uzanımını kuşkusuz dilimizde yaşıyoruz. Sevgi Özel, bunun yan ve yönlerine bakıyor. Arif Damar, kendi konumundan yola çıkarken; günümüz sanatçısının itelendiği durumun ezincini de dile getiriyor.

TYS Edebiyat, bir ürün dergisinden öte, yazarlarımız arasında iletişimi, yakınlığı sağlamayı önceliyor.

Dostlukla.

İÇİNDEKİLER

Gündem - Demirtaş Ceyhun.....	2
Erdal İnönü İle Lâiklik Üzerine - Feridun Andaç	3
Lâiklik Bir İnsanlık Kurumudur - Yekta Güngör Özden....	5
Tek Çıkar Yol: Lâiklik - Prof. Cahit Tanyol	6
Bir Anket Üzerine - Mücap Ofluoğlu	10
O Yalnızlığı Yaşıyorum; Cahit Külebi ile Söyleşi.....	14
Yazarlar, En İyi Okurlardır - Oktay Akbal.....	17
Yazmak, Yaşama Ortamından Kaynaklanır - Vüs'at O. Bener	19
Yazmak İstemiyorum - Arif Damar	22
Yazarlık Serüveni Dedikimiz - Faik Baysal.....	23
Kirlenen Düşüncüyü Ne Temizler - Sevgi Özel	25
Penceremizden	27
Haberler	29
Ekelöf'ün Küllerinden Sonra Anıtı'da Salihli'de	30

TYS EDEBİYAT

Türkiye Yazarlar Sendikası Aylık Yayın Organı
Ocak 1994 YIL: 1 SAYI: 3

Türkiye Yazarlar Sendikası Adına Sahibi: **Oktay Akbal**
Sorumlu Yazı İşleri Müd.: **Gülsüm Akyüz** • Yayın Yönetmeni: **Feridun Andaç**
Çizimler: Semih Poroy, Tan Oral

Ofset Hazırlık: **Tiyatro Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.** 243 35 33 • Fax: 252 94 14
Baskı: **MÜ-KA Ofset** 511 25 99

Türkiye Yazarlar Sendikası: Setüstü, İnebolu Sokak 67/2 80040 - Kabataş-İstanbul
Telefon ve Fax: 0212 - 252 19 30

ŞER'İ MİSİN? İLMANİ MİSİN?

Demirtaş Ceyhun

Sahi... **Laisizm**'in Arapçası nedir acaba?

Çünkü, görebildiğimiz bütün kaynaklarda, ilginçtir, bu kavramın sadece Fransızca karşılığı olan **laic** (veya **laïque**) sözcüğü kökenbilimsel (etimolojik) açıdan ele alınarak incelenmiş ve bu sözcüğün nereden kaynaklandığı araştırılmıştır hep. Ne Arapça, ne de Farsça karşılığından söz edilmektedir. Acaba niçin?

Hiç söz edilmemesi, o dillerde bu kavramı karşılayan bir sözcük bulunmaması yüzünden midir yoksa? Yani, böyle bir olasılık gerçekten söz konusu olabilir mi?

Hani, bu kaynaklardaki bilgilere bakılacak olursa, doğrusu kuşkuya düşmemek de olanaksızdır galiba... Çünkü, verilen bu bilgilere göre, **laisizm** kavramı da, Hıristiyanlıkla doğrudan ilgili olsa gerektir. Örneğin, **Çetin Özek**, dilimizdeki en kapsamlı çalışma olan kitabında, **laisizm** kavramının, ilk kez, "**Katolik Skolâstiğinin baskısına reaksiyon teşkil eden dinî cereyanlarla 16. yüzyıldan itibaren kendini gösterdiğini**" ve bu baskıdan kurtulmak için Amerika'ya kaçan din adamları tarafından ortaya atılarak savunulduğunu yazmaktadır. (Dr. **Çetin Özek**, **Türkiye'de Lâiklik**, İstanbul Üniversitesi Hukuk

Fakültesi Yayını, İstanbul 1962, s. 8)

Kuşkusuz, **laik** sözcüğü, gene aynı kaynaklardaki kökenbilimsel açıklamalara bakılacak olursa, gerek Latince, gerekse eski Yunancada çok daha eski yüzyıllardan beri vardır. Nitekim, Fransızcaya da, Yunanca **Laikos** kökünden gelen Latince **Lai-cus** sözcüğünden geçtiği öne sürülmektedir. Yunanca **Laikos**'un ise, "**halktan olan**" anlamına geldiği ve "**Yunanda din adamı sıfatı taşımayan kişilere laikos denildiği**" belirtilmektedir. Bu kavramla Hıristiyanlık arasındaki ilk ilişkiler de, ilginçtir, Roma İmparatorluğu'nun 313'te Hıristiyanlar tarafından başlatılmıştır. Bilindiği gibi, söz konusu yıla kadar Hıristiyanlık Roma İmparatorluğu'nda yasaktır. Bu süre içinde binlerce Hıristiyan yakalanarak arenalarda arslanların önüne yem olarak atılmıştır. Devletin resmi dininden başkasına yaşama hakkı tanımayan Roma İmparatorluğu'nun bu teokratik zorbalığına karşı da, katakomplara sığınmış bu ilk Hıristiyanlar çareyi **laisizm** kavramına sarılmakta aramışlardır bir süre.

Yani, Hıristiyanlık bir devlet dini olarak doğmamıştır, bilindiği gibi. Sonradan teokratik bir nitelik kazanmıştır. Oysa, Müslümanlık öyle mi ya?.. Ord. Prof. **Sadri Maksudî Arsal**'in anlatımıyla, "**Hazreti Muhammed, bir yandan Allaha vahiy alarak yeni bir din yayan bir peygamber, diğer yandan da yeni bir devlet kuran bir devlet adamıdır.**" "**Hız. Muhammed'in kurduğu devlet tamamıyla teokratiktir.**" Bu yeni devletin bütün yönetim kurallarını bu yeni din düzenlemektedir. (Ord. Prof. **Sadri Maksudî Arsal**, **Teokratik Devlet ve Lâik Devlet, Tanzimat I**, İstanbul 1940, s. 76)

Ve ilginçtir, kurulan bu devlet önce bir imparatorluk olmuş, sonra zaman içinde parçalanmış, kâh krallık, kâh şeyhlik, kâh cumhuriyet adını almıştır, ama hiçbir zaman teokratik niteliğini yitirmemiştir Arap dünyasında.

İşte, Müslümanlığın ilk günden beri sürekli bir teokratik devlet dini oluşu yüzünden mi acaba, Arapçada da **laisizm** kavramını karşılayacak bir sözcüğe gerek duyulmamıştır, kim bilir? Türkiye'nin laik oluşunun Arap dünyasınca bunca yadırganması da bu

yüzden midir yoksa? Hatta, belki biz de, Arapçada bu kavramı karşılayan bir sözcük bulunmadığı için Fransızca **laic** sözcüğünü bir harf değişikliğiyle benimsemişizdir? Doğrusu, kuşkulananmamak gerçekten olanaksız galiba...

Bilindiği gibi, **laisizm**, Fransızcadan aldığımız dinsel bağınazlıkla ilgili tek kavram da değildir, ayrıca. **Teokrasi**, **teokratik devlet**, **tolerans** vb. gibi kavramları da hep Fransızcadan almışızdır. Kim bilir, bu kavramların da mı karşılıkları yoktur Arapçada? Ya da, var olan sözcükler, bu kavramların siyasal ve toplumsal anlamlarını mı kapsamamaktadırlar? Galiba ikinci olasılık daha güçlü olsa gerek ki, nitekim Dr. **Hüseyin Batuhan** da, "**Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi**" adlı özgün çalışmasında,

Lâiklik kavramının Arapça karşılığı gerçekten ilmani midir? Doğrusu, sözlüklerde bu konuda herhangi bir bilgi bulamadım.

örneğin Arapça müsahama veya tesamüh sözcüklerinin "**tolerans kavramının günlük anlamını karşılama bile, tarihi-sosyolojik içeriğini yansıtmaktan uzak olduğunu**" belirtmektedir. (Dr. **Hüseyin Batuhan**, **Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi**, Anıl Yayınevi, İstanbul 1959, s.25, dipnot)

Ama, Çukurovalı bir aydın olan **Mehmet Tatlı**, bir anısına dayanarak, bunların tam karşısını söylemektedir. Yani, **laik** kavramının da Arapça bir karşılığı vardır ve bu karşılık, Yunanca kökenli bu sözcükten çok daha anlamlıdır.

Mehmet Tatlı'nın ataları, anlatılanlara göre, Moritanyalıdır ve bu yüzyılın başlarında, ülkelerinde çıkan bir çatışma yüzünden göç edip, Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmışlardır. Aşiretin bir kısmı da Antalya'ya yerleşti-

rilmiştir. Bilindiği gibi, Moritanya, Kuzey Afrika'da, Atlas Okyanusu'nun kıyısında bir ülkedir. Ansiklopedilerde verilen bilgilere göre, Moritanya'nın yüzde 60'ı Berberidir, yani Araptır. Aynı zamanda da, Müslüman ve sünnidirler. Dolayısıyla, **Mehmet Tatlı** da, mutlaka Arapça biliyor olsa gerektir.

Anlattığına göre, bir süre önce turist olarak gittiği Suudi Arabistan'da, üniversiteli biri ile tanışmıştır **Mehmet Tatlı**. Ve şurdan burdan söyleşirken, nasıl olmuş, o üniversiteli genç, "**Sizin devletiniz şer'i mi, yoksa ilmani mi?**" diye sormuştur birden. **Laiklik** kavramının Arapçasını bilmediği için, soruyu anlayamamış, bir an bocalamıştır, ama dediğine göre tez toparlanmıştır. Delikanlı, "**Devletiniz dinden yana mıdır, yoksa bilimden yana mıdır?**" diye sormaktadır kendisine, yani. Demek **laik** kavramının Arapça karşılığı **ilmani**'dir. İlim kökünden türetilmiştir. Bilimle ilgilidir.

Laiklik kavramının Arapça karşılığı gerçekten ilmani midir? Doğrusu, bulabildiğimiz kaynaklarda ve Osmanlıca sözlüklerde bu konuda herhangi bir bilgi yoktur. Ama, bu kavramla ilgili terimin, laik sözcüğünde olduğu gibi, din adamı sıfatını belirleyen bir kökten türetilmesi yerine, bilim kökünden türetilmesi, galiba daha sağlıklı bir yaklaşım olsa gerektir. Ola ki, ilmani de, bu düşünceyle yeni türetilmiş bir Arapça sözcüktür.

Kim bilir, **laiklik** kavramını, salt dinle devlet ilişkilerini düzenleyen bir yönetim biçimiymiş gibi **Teokratik devlet-Laik devlet** karşıtlığı içinde ele alıp, tıpkı kökenbilimsel irdelemelerde yaptığımız gibi, tek anlamla sınırlandırarak incelememiz de, sözcüğün bu zor anlaşılabilirliğinden veya anlam kaydırmasından mı kaynaklanmıştır acaba? Yoksa, laiklik kavramı gerçekten yalnızca devletle mi ilişkilidir? Salt siyasal bir kavram mıdır yani?

Ama, sorunu bütün yönleriyle görebilmemiz için, önce Türkçe bir karşılık bulmamız gerek galiba bu kavrama. **İlmani** sözcüğü gibi, bilim kökünden türetilmiş bir sözcük... ■

ERDAL İNÖNÜ İLE LÂİKLİK ÜZERİNE

Feridun Andaç

Atatürk'ün reformlarının özü olarak algılanabilen laiklik anlayışı ve uygulamasına ana hatlarıyla bakışınız?

Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dayanaklarından birisidir laik devlet anlayışı. Bugün Türkiye'de ve İslam ülkelerinde nasıl bir laiklik anlayışı olduğuna bakmak, tarihte din ve siyaset arasındaki ilişkiye bakmak, tüm bunlar gereklidir. Bu bütün içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin yeri, amaçları, varlığı, bağımsızlığı, gelişme arzusu ve uygun davranışları gösterme isteği, tüm bunlar yer alıyor. Dini, insanların duygularına bırakmak, ama devleti toplumun ihtiyaçlarına göre belirlemek, laik bir devlet anlayışının öne çıkan ilk noktalarından. Bir de düşünce özgürlüğü, fikir özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, inanca ve inanmama özgürlüğü sağlama özelliği var laikliğin. Türk insanının pragmatik özelliğine uygun bir yapı bu. Bunun en açık örneklerinden birini köylülerimizde görürüz. Köylüler hem ibadetlerini yürütürler, hem de bütün çağdaş gelişmelere açıktırlar. Osmanlı İmparatorluğu'nda da var olan serbest düşünceyi arama, Cumhuriyet'le birlikte daha özgür bir ortama kavuştu. Düşünce-

de özgür, devlet yönetiminde aklaya dayalı bir yönetime sarıldı halkımız. Tabii, halkın benimsemesi de son derece önemli. Öteki İslam ülkelerinde yaşanan zorlukların, Türkiye'de o ölçüde yaşanmaması olmasında halkımızın dünyayı ve hayatı algılamasının bu aydınlık tarafı son derece önemli bir katkı yapmıştır. Öyle olmasa, demokrasi içinde laiklik düzenini yürütemezdik. Bir de kişinin laiklik ilkesine sarılması meselesi var. Çünkü siyasette din istismarı önemli bir koz olabiliyor. Tüm dünyada din duyguları, son derece önemli duygular. Siyasetçinin dini kullanması, laik düzeni savunmak, önemli bir konu olarak ortaya çıkıyor.

Batı'da laiklik sorunu 1789 Fransız Devrimi'yle çağdaş uygarlığın bir niteliği olarak ortaya çıkmış. Gerek hukuk, gerek öğretim ve eğitim alanında politika dışı bir yol izlenmiştir. İsa'nın "Kayzer'in hakkını Kayzer'e, Allah'ın hakkını Allah'a bırakın" dediği gibi, devlet arasındaki sürekli çatışmayı önlemiştir. Bizde de, belirttiğiniz gibi siyasi partiler arasında sürekli bir sömürü konusu olmaktadır

lâiklik. Bu istismarın politik ve hukuksal nedeni nedir?

Dinin felsefi ve kuramsal bir tarafı var. Değişik fikirler, birbirleriyle tartışan doktrinler var. Bunlar arasında en ayırıcı olanlar köktendinciler ile dini siyasete alet etmek isteyen yaklaşım. Tabii, köktendincilik de dini siyasete alet ediyor. Ama o tamamen dinin kendi yorumladığı esaslarına göre toplumu düzenlemek istiyor. Bunlardan birinde çok ileri giderseniz, diğerine varırsınız farkında olmadan. ANAP ve Doğru Yol Partisi oy için dini kullanırken, köktendincileri de tamamen dışlayamıyor, çünkü oy kaybindan çekiniyor.

Köktenci İslami hareketler için, Türkiye Cumhuriyeti'nin lâikliği hep tehlikeli görülmüş ve uygulamaları engellenmeye çalışılmıştır. Bu anlamda, bugün gelinen aşama sizce bu bakışın dinciler tarafından zorlanması mıdır ve bu dinsel etkinin gücü bugün örneğin Meclis'e değin yansımıştır diyebilir miyiz?

Meclis'te köktendinciliği destekleyen Refah Partisi var. Bu, 1961'de daha demokratik bir ortamın olduğu zamandan beri var. Önce Milli Nizam Partisi'ydi, sonra Milli Selamet Partisi oldu, şimdiki şekli Refah Partisi. Bu parti lâikliği istemiyor, Anayasa değişsin, lâiklik herkesin kendince yorumlayabileceği biçimde tarif edilsin istiyorlar. Lâiklik yerine, Köktenci bir yaklaşım istiyorlar. Toplum hayatını dinin esaslarına göre düzenlemek istiyorlar. Ancak seçilerek geldikleri için, bu görüşleri açıkça söylüyorlar. Toplumumuzda, köktendinciliğe bilerek-bilmeyerek sempatiyle yaklaşan küçük bir kesim var.

Kökten dinci yaklaşım fikir olarak üstün olmadığı halde çeşitli baskı ve güçlerle, çoğunluğu sağlayacak bir noktaya doğru ilerlerse o zaman ona karşı devletin kendini koruyacak önlemler alması normaldir.

Önemli olan, bunların sayısının artmaması ve toplumumuzun büyük çoğunluğunun dini duygulara bağlı kalmakla beraber, çağdaş yaklaşımı benimsemesi ve köktendinciliğe karşı çıkması.

1946'da çok partili yaşama geçişle bir çok tabu yıkılırken, yeni tabular oluşturulmuş. Lâiklik bugün tehlikedeyseniz, bunda çeşitli tavizlerin de payı var. Ne dersiniz?

Demokrasilerde, yüksek sesle söylenilen düşüncelerin bir kısmı demokrasiye aykırı olabilir. Çünkü demokratik yaklaşım, buna izin veriyor.

Voltaire'in meşhur sözünü bilirsiniz, "Fikrinizi kabul etmiyorum, ancak bunu savunma hakkınızı sonuna dek destekliyorum." Ancak bunun da bir sınırı var o da, demokrasiyi ortadan kaldırmaya yönelik oluşumlardır. Köktendinci yaklaşım fikir olarak üstün olmadığı halde çeşitli baskı ve güçlerle, çoğunluğu sağlayacak bir noktaya doğru ilerlerse, o zaman ona karşı devletin kendini koruyacak önlemler alması da normaldir.

Siyasi partiler, sivil örgütler, aydınlar vb. bağlamında bir platform oluşturup lâikliğin tartışılması ve oluşturulması gerekmez mi?

Lâik Cumhuriyet'i yaşatmak ancak demokrasi içinde mümkün olur diye hep söylüyorum. Özgür yaşamak, ortaya çıkabilecek tehlikeleri bilmek ve mücadele yollarını bulmakla mümkündür. Toplumumuzda demokrasiyi tehdit eden tek unsur köktendincilik değil tabii, dış düşmanlar, çeşitli saplantılarla ortaya çıkan cinayet çeteleri, terör örgütleri, trafik kazaları vb. de var. Köktendincilik de potansiyel bir güç olarak her zaman var. Ancak, o var diye demokrasiden vazgeçmek ya da düşünce özgürlüğünü kısmak yanlış. Lâik devlete bağlı bir devlet yapımız, bürokrasimiz, silahlı gücümüz var. Çağdaş bir eğitim verilmeye çalışılıyor. Aydınlarımız, sivil toplum örgütleri, lâik düzene bağlı olduklarını belli ediyorlar. Kökten-dincilik uluslararası bir tehdit, bunu savunanlarda İslam'ın lâik bir düzene uygun olduğunu gösteren bir yaklaşım yok henüz. İnsanın, yalnızlık ve ölüm korkusu gibi duyguları aşmak için mistisizme, dine sarılması normaldir. Biz de diyoruz ki sen bu tür duygularla dine yaklaş, biz de devlet olarak seni mutlu yaşatacağız, köktendinciler ise, bu korkuların insanın en birinci duyguları olduğunu, köktendinciliğin denetimi içinde bunu da üstleneceklerini belirtiyorlar. Türkiye'deki lâikliğin, Avrupa'daki lâiklikten farklı, özel bir yapısı olduğunu da kabul etmek gerek. Yine bu özellikten dolayı ki Türkiye İslam âlemi içindeki tek lâik ve demokratik ülke olarak varlığını sürdürmektedir. ■

**YEKTA
GÜNGÖR
ÖZDEN**

(ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKANI)

**"LÂİKLİK BİR
İNSANLIK
KURUMUDUR"**

Atatürk reformlarının özü olarak tanımlanan lâiklik anlayışına, uygulanmasına bakışınız?

Lâikliği yadsıyıp gözardı edenler, özellikle lâikliği benimseyenleri din düşmanıymış gibi suçlamalarını, çeşitli düzeylerde değişik savlarla sürdürmeye çalışıyorlar. Hepsi yalandan öte çirkin yakıştırmalardır. Lâiklik Türkiye'de insan haklarıyla ve insanlara tanınan özgürlüklerle koşut olan bir kurumdur. Devlet nasıl bir insan ve hukuk kurumuyorsa din nasıl bir kültür kurumuyorsa, lâiklik de başlıca bir insanlık kurumudur. Özellikle de yalnız ulusal olmasından değil, uluslararası bir nitelik taşımasındandır.

Lâikliğin yabancı bir sözcük olmasının yadsınacak bir yanı yoktur. Türkiye'de demokrasi de bir yabancı sözcüktür. Radyasyon da öyle televizyon da. Türkçeleşmiş sözcüklerle, onların içerikleri, kurumları benimsenmiş ise şapkanın değişik bir renk taşımasının hiçbir anlamı yoktur.

Burada şunu söylemek istiyorum. Son günlerde "Terörle Mücadele Yasası" nedeniyle koparılan yaygara içeride gizli kalmış istekleri açığa vurmaktadır. Gizli kalmış amaçları ortaya çıkarmaktadır.

Atatürk'e karşı olanlar, cumhuriyete karşı olanlar, Lozan'a karşı olanlar, çağdaşlaşmaya ve aydınlanmaya karşı olanlar akla ve bilime karşı olanlar, insana ve kişiliğe karşı olanlar bunu açıkça söylemekten utanmaktadırlar. Tıpkı eski Marksistlerin bugün insan hakları ve demokrasi şarkıları söylemeleri gibi. Bunların da bir çoğuna katılmıyorum.

Bugüne kadar bir lâiğin bir inanınmışın namaza, oruca ve camiye karşı olduğunu duymadım. Bizim lâikliği anlatmamıza, lâikliğin bilimsel tarafına katlanamıyorlar, onların değer verdiklerine biz de değer verip saldırmamamıza karşı. Ama onlar lâiklik bir tarafa, lâikliğin savununu da öldürmeyi göze alarak saldırıyorlar.

Şimdi "Terörle Mücadele Yasası" nedeniyle lâiklikle ilgili bölümlerin "Terörle Mücadele Yasası"nda bulunup bulunmaması tartışmasını geçtiler, bu nedenle lâikliğe saldırmaya başladılar. O kadar ileriye gittiler ki; Anayasada değiştirilmesi önerilemez maddeler arasında yeralan lâiklik kurumunun Anayasa'dan çıkarılmasını önerdiler. Olmayacak şeylerle halkı aldatmaya çalışıyorlar. Bunlar çok tehlikeli bir girişimdir.

İstanbulumuzu düşünelim, değişik etnik ya da dinsel kökenden yurttaşlarımız var. Üç değişik kökenden yurttaş ortaklık kurdular bir Türk'le. Aralarında anlaşmazlık çıktı; kimin hukukunu uygulayacaksınız. Onların dediği kapitülasyonların yeniden dönmesidir. Şeriat hukuku gelsin de ne olursa olsun diyorlar. Bu şuna benziyor; ben, ortadayım, Türkiye'de Cumhuriyetin savunucularından birisiyim. Başlıcası benim demiyorum. Bakın devletin teklifi, ülkenin tümlüğü ve ulusun birliğini savunuyorum. Bunlar olmadan demokrasi olmaz. Bunlar olmadan din olmaz, dinsel gerekler olmaz.

Bugün Saraybosna'da Azerbaycan savaş bölgesinde, namaz kılabiliyorlar mı? Bugün Mescidi Ak-sa'da Filistin'de camiye girebiliyorlar mı? Bütün bunları gözardı ediyorlar. Yani vatani olmayanın dini, akli olmayanın Allah'ı olmaz. Şimdi bunlar, herkese kendi hukuğu diye, şeriat hukukundan yanalar. İstedikleri şu, şeriat hukuku olsun hiçbir şey olmasın. Şeriat hukuku olsun vatan olmasın, siz şeriatçı olun vatansız olun, siz şeriatçı olun insan haklarına, demokrasiye, özgürlüğe karşı olun, vatani satın umurlarında değil. Burada öncelikle bu tehlikeye işaret etmek istiyorum.

Şimdi T.C Atatürk'ün 1919'da başlattığı yürüyüşün 1920'de za-

**Atatürk'ün
amacının özü
aydınlanma ve
çağdaşlaşmadır. Bu
insan hakları ve
özgürlüklere giden
yolun başlangıcının
daha da
ilerisindedir.**

ferle sonuçlanması ve 1923'te Cumhuriyet'le başlaması ile belli bir çağdaşlık düzeyine geldi. Atatürk'ün amacının özü aydınlanma ve çağdaşlaşmadır. Bu insan hakları ve özgürlüklere giden yolun başlangıcının daha da ilerisindedir. Yani dünyanın bir çok ülkesinde ağza alınmayan kavramlar, düzenlenmesi düşünülmeyen kurumlar Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşti. Atatürk 1921 ve 1924 Anayasası'nda, özellikle 1924 Anayasası'nın 2. maddesinde, devletin dini İslam'dır kuralına kendi kafasındaki izlencenin gerçekleş-

mesi aşamaları olarak yer verdi. Nitekim 1923 Cumhuriyetin ilanı hukukta, siyasal yaşamda bir devrimdir ve lâikliklerdir.

Herkesi dinsel ve etnik kökene ayırmadan, istençli bireyler olarak, bir ulus kurumunda birleştirmek lâikliğin insancılaştırılması demektir. Lâikliğin insan haklarına ve insanlığa hizmeti ve katkısı demektir. 1924'lerde şerri mahkemelerin kaldırılması, hilafetin kaldırılması lâikliğin siyasal yaşamda doruğa ulaşmasıdır.

İşte ondan sonra medeni yasanın alınması gibi çalışmalarla ve hepsini Türk ulusuna malettiği Atatürk devrimleri ve ilkelerinin gerçekleşmesi de lâikliğin toplum yaşamına, birey yaşamına, aile yaşamına girmesi ve onları aydınlatmasıdır. Bir harf bir penceredir, sonsuza açılan. Bugün harf devrimi olmasaydı biz eski Türkçeyle neyi öğrenip, hangi bilimi edinecektik. Nitekim 1928'de devletin dini İslâm'dır kuralını Anayasa'dan çıkarılması, 1937'lerde Anayasa'ya lâikliğin sokulması budur. Bazıları diyor ki; "efendim niye soktu Atatürk bunu?" Atatürk, Türk toplumunda lâikliği eylemli olarak gerçekleştirdi. Anayasa'da dini İslâm'dır, kuralın bulunması çıkarılması ya da çıkarılmasından sonra 1937'de lâ-

ikliğin Anayasa'ya konulması hiçbir sakınca taşımayan gelişmeleri özetlemektedir. Atatürk, onun yararını gördü; Türk ulusu buna sahip çıksın, bu ilkedan ödün vermesin diye Anayasa'ya koydurdu. Korktuğundan çekindiğinden değil. Atatürk isteseydi halife olurdu, isteseydi padişah olurdu, isteseydi meclisi açmazdı. Hiç kimsenin diyeceği bir şey yoktu.

Daha totaliter bir yönetim...

Tabi daha baskıcı olabilirdi. İşte, siyasi parti denemeleri de oldu. Hatta bunu suçlamanın hiçbir anlamı yok. Üstelik 93'te 23'ü suçla-

mak kolay. Hatta o 93'te 23'ü suçlayan akievveler niye 53'ü suçlamıyorlar. 53'teki yöneticileri? Çünkü çıkarlarına gelmiyor. Kendilerini besleyenler, iplerinin bağlı olduğu liderler ve onların selefleri, onun için dokunulmaz insanlar.

Ama ben kimsenin uyduluğunu ve uşaklığını yapmadım, yapamayacağım da. Bağımsız bir organın çok yansız bir temsilcisi olduğumdan, kolaylıkla ve içtenlikle, yüreklilikle, açık sözlülükle belirtiyorum, bunların hepsi Türkiye'nin varlığına zarar veren eylemlerdir. Cumhuriyet daha geçerli kılınabilir. Daha gerçek kılınabilir, ama hukuka getirdiği aydınlıkla, aileye getirdiği aydınlıkla, toplum yaşamına getirdiği aydınlıkla, ulusal dayanışmayı ve toplumsal barışı da lâiklik gerçekleştirdi.

Bir örneğini söyleyeyim ben size, bizim Medeni Yasamız 1926'da kabul edildi biliyorsunuz. 1924'te Lozan imzalandı. 1926'da kabul edilen medeni yasanın meclise sunulan gerekçesinde Mahmut Esat Bozkurt sondan üçüncü paragrafta şunu söylüyor: "Bu yasayı hazırladığımızı duyan ekalliyetler yazıyla bakanlığımıza başvurarak Lozan'daki haklarından feragat ettiler". Neden? Hukukta ikilik kalktı. Rum'u, Ermeni'si, Yahudisi,

TEK ÇIKAR YOL: LAİKLİK

Prof. Cahit Tanyol

Şu anda Türkiye'nin gündeminde olan en önemli sorun "lâiklik"tir. Daha doğrusu lâikliğe her zaman gündemde olan konu demek daha doğrudur. Teokratik bir dünya görüşünü savunanlar için lâiklik, din ve vicdan

özgürlüğünün en büyük düşmanıdır.. o bir Hristiyan tuzağıdır. İlericiliği ve devrimciliği savunanlar içinse lâiklik, tam tersine din ve vicdan özgürlüğünün bir garantisidir. Birinciler lâiklik kavramının yüz çeşit tanımı olduğunu iddia ediyorlar... İkinciler bu kavramın açık seçik olduğunu, daha açık bir deyimle din ve devletin birbirinden ayrılması anlamına geldiğini söylüyorlar.

Gerçekte de lâikliğin bunun dışında hiçbir tanımı yoktur. Öyleyse bu karışa neden? Lâikliğin arkasında din ve inanç özgürlüğüne düşmanlık aramak elbette iftiraların en büyüğüdür. Bu iftirayı atanların düşüncelerinin geri-

sinde acaba, din ve vicdan özgürlüğünü savunma mı yoksa sömürme mi var? Önce din ve vicdan özgürlüğünün aynı terazi kefesine konulamayacağını söylemek gerek. Din özgürlüğünün açık anlamı inanç ve ibadette özgürlüktür. İnanç ve ibadet her dine göre değişir. İslamiyette inanç iki kavramda özetlenir:

a- Allah birdir.

b- Muhammed onun kulu ve habercisidir.

Kelime-i şehadette özetlenen iki önermeden ibarettir. Buna kimsenin karışması düşünülemez. Yani insanların

azınlık sayılan herkes Türk yurttaşına verilen her haktan yararlandığı için Lozan'daki hakları izlemenin gereği kalmadı.

İşte lâikliğin ulusal birliğin harcı olmasıdır bu. Bunu da gözardı ediyorlar. O bakımdan lâiklik; adam olmak demektir, lâiklik devletin dininin olmaması, devletin dinler yönünden yansız kalması, devletin ya da bireylerin birbirinin ve başkasının inancına karışmaması, inanıp inanmamaya saygı göstermesi demektir. İnançlar üzerinde baskı kurulmaması demektir.

Atatürk'ün getirdiği lâiklikle inançlara zulmedilmesi yalanı nerede kalıyor. Kimin namazına, orucuna camisine karışılmış. Yunanlıların İzmir'e dökülünceye kadar yıktıkları minareleri, yıktıkları camileri Atatürk onarttı. Lozan Barış Antlaşması'yla sağlanan geçişle Avrupa'dan Türkiye'ye, Türkiye'de kuzeydeki Ermenilerin, batıdaki Rumların gitmesiyle lâikliğe karşı olup da bunu söyleyenle, Atatürk'ün sayesinde bu olguya kavuştular. Yalnız Konya'da 22 tane kilise vardı. 21'inin yeri bellidir. Bir tanesinin kapısında kilit var. Kimin sayesinde, Atatürk'ün sayesinde.

Sayın başbakan son günlerde di-

Lâiklik anlayışı özgür ve bağımsız kişinin ocağıdır. Bu ocağı kurutmak isteyenler, bu ateşi söndürmek isteyenler dincilerdir.

yor ki; elhamdülillah diyen insan korku duymamalı, eziyet edilmemeli. Kime eziyet edilmiş? Tersine böyle saygılı olduğu, böyle bağlılığı olduğu düşünülen insana yol verilir. Türkiye'de saygı gösterilir, şapka çıkarılır. Ama bu yolla verilen mesaj başka kaynaklara oyların akması demektir. Onlar kendilerinin doğru olduğu kanısına kapılıyorlar. Bunu söyleyene oy gelmiyor ve gelmez de.

Aydınlar küsüyor. Lâiklik din düşmanlığı değil. Öyle söyleyerek lâikliği benimseyen bir insanın dine ve inanca düşmanlık ettiğini görmedim. Tersine onlar lâikleri din düşmanı diye tanııyorlar. İkincisi eline Kuran-ı Kerim alan herkese, camiye giden her yurttaşına hiç kimse yobaz demediği gibi, lâ-

ik olana da onların din düşmanı demesinin anlamsızlığı açıktır.

Lâiklik usu ve bilimi öne almak demektir, aydınlanma, uygarlaşma, çağdaşlaşma demektir. Lâiklik başta din ve vicdan özgürlüğü olmak üzere, tüm hakların ve özgürlüklerin güvencesidir, demokrasi-nin ve egemenliğin kaynağıdır. Lâiklik kadın erkek eşitliğinin nedenidir, temelidir. Lâiklik insanlıktır, lâiklik barıştır, hoşgörüdür. Pe ki, bu kadar güzel nitelikleri benimseyen şeyin tersini söyleyenler; bana göre insan olamazlar, yani nitelikli insan olamazlar, kapıkulu olurlar.

Lâiklik bireyi devletin kapıkulu olmaktan kurtarmış, padişahın Allahın gölgesi, Şeyhülislamın Allah'ın vekili peygamberin Allah'ın yerine hareket eden insan nitelermeleri ile egemen olduğu bir anlayıştan, insana hukuk anlayışını, insanlık anlayışını ve çağdaş devlet anlayışını getirmiştir. Bunun değerini bilmemiz gerekir bizim.

Altını çizdiğimiz gibi lâiklik, insana birey olma olanağını verir. Doğal yeteneklerini geliştirme, kişilik edinebilme, özgürce davranabilme kapılarını açar. Buna çağdaş toplumun anayasası da denebilir. Yine altını siz de çizdiniz. Cumhu-

zorla bir dine girmesini, her şeyden önce o din reddeder. İkincisi, ibadettir. Her dinin birtakım emir ve yasakları vardır. Emirleri icra sevap, yapmamak günahıdır. Bunlar da kişisel haklar olduğu için dokunulmazdır. İnanç ve ibadet özgürlüğüne dokunmak zulümdür. İşte bu zulmü ortadan kaldırmanın adı lâikliktir. Bu anlamda bir kişinin inanç sahibi olması gerilik olmadığı gibi, inançsızlık da ilericiliğin simgesi sayılmaz. Bu anlamda namaz kılan, oruç tutanın bunu yapmayana saldırmamasını din onaylamadığı gibi, aksini de ne din ve ne ahlak onaylar. Cumhuriyet tarihinin en başarılı ve şerefli yanı bu karşılıklı hoşgörüyü ger-

çekleştirmiş olmasıdır. Çünkü Osmanlı tarihindeki irtica olaylarının gerisinde hep tek taraflı, din adına saldırıya rastlıyoruz.

Şunu hemen belirtmek gerekir ki ileri-geri tartışması inanç alanına uygulanmaz. İnancın ilerisi gerisi olmaz. İleri-geri kavramı düşünce alanı için geçerlidir. Ancak düşüncenin ilerisi gerisi söz konusudur.

İrticanın en büyük kaynağı inancın düşünce alanına müdahale etmesidir. Düşünce alanı "evrenin öncesiz ve sonrasız (ezeli-ebedi) olduğunu kabul eder. Gerek doğa olaylarının ve gerekse

sosyal olayların "sebeplilik-causalité" prensibine göre nedenlerini bulmaya çalışır. Doğanın bütün kanunları sebep ve sonuca yanıt aramanın bir eseridir. Bunun genel kuralı "Bir olayın açıklanması bir başka olaydadır".

Oysa dinsel düşünce evrenin Allah tarafından yaratıldığını kabul eder. Bu düşünceye göre evrendeki olayların gerisinde üstün bir varlık bulunmaktadır. Evrenin sırlarını öğrenmek ancak Allah'ın düşüncesini kavramakla mümkündür. Allah'ın düşüncesi ise onun gönderdiği kitaplardadır. O halde bu gerçekler kutsal kitapta, yani Kur'an ve Incildedir. Böylece hiçbir ne-

riyet bu ana ilkeler üzerine kuruldu. Mustafa Kemal de birçok düşüncelerinde bunları dile getirir.

Bu ulusallaşma bilinci, özgür bireyi var etti. Bugünse dinsel baskılar ve diğer baskılarla bu birey yok edilmek istenmektedir. Ne dersiniz? Amaç cemaatçi, ümmetçi toplumu oluşturmak mı?

Söyleyeyim efendim, T.C'nin en büyük özelliği, bireylerin hakları ve özgürlükle tümleşen kişilikleriyle kendi kendilerini yönetenlerini seçme olanağına kavuşturulmalarıdır. Bu ümmetten ulus olma düzeyine getirmiştir. Ve 1923'te Cumhuriyet kurulduğu zaman, ulus olarak o yapının içerisinde Rum'u Çerkezi, Yahudisi, Avşar'ı, Laz'ı, Arnavut'u Kürdü kimi varsa, bugün de onlar vardır. Hiçbir değişiklik yoktur.

Ama ümmetten ulus düzeyine yücelip dünyanın onurlu bir toplumu olarak, insanlık ailesinin şerefli bir üyesi olarak Türk ulusunu, bugün lâik, anti-lâik suçlamalarıyla ümmetçiler tartışma konusu yapmaktadırlar. Lâiklerin bu tartışmaya olanak verdiklerini hiç kabul etmiyorum. Bugüne kadar da bu işler böyle oluyordu; bugüne kadda Kuran-ı Kerim vardı, bugüne kadar da ülkenin çoğunluğu

Müslüman'dı ama bu tartışmalar yoktu.

Bu tartışmaları son yıllarda azgınlaşan, kendilerinin güçlendiklerini arttuklarını zanneden lâiklik düşmanları gündeme getirmişlerdir. Lâiklik, antilâiklik ikilemini lâikler gündeme getirmemişlerdir. O bakımdan lâiklik bir insanlık kuru mudur. Özgür ve bağımsız kişiliği çizen lâiklikdir. Hatta lâiklik anlayışı özgür ve bağımsız kişinin ocağıdır. Bu ocağı kurutmak isteyenler, bu ateşi söndürmek isteyenler dincilerdir. Çünkü onlar çıkarlarına düşkündür. Onların tertemiz müslümanları, inanmış kişileri iterek onları tehdit ederek, öldürerek aydınlanmayı önlemeleri bunu göstermektedir.

Hepimiz herkesin inancına saygılıyız ve biz de Müslümanız ama, bunların ki bağnazlık, Müslümanlık değil. Bu suçlamaları yapanlar. Bunlar siyasal nedenlerle ödün veriyorlar. Nedeni de şu, milletvekili olmak, iktidarda kalmak, istediklerini daha çok yapabilmek, halkı daha çok ezmek için. Bir baksınlar Türkiye'nin uzak yakın çevresine, karanlık nerde, aydınlık nerde, uygarlık nerde, ondan sonra gelsinler rahat rahat konuşalım.

1924'te hilafetle birlikte Evkaf

ve Şeriye Vekâleti ve Tevhidi Tedrisat yani eğitim ve öğretim birliği, Mustafa Kemal'in önerisiyle aynı günde kanunlaştı. Ve birbirine bağlı bir bütün olarak bu kanunların yürürlükte olduğu gerçeği karşısında, hilafet dışında diğer ikisinin pratikte iptal edildiğini görüyoruz. Diyanet İşleri Başkanlığı bir tür şerriye vekaleti olma durumunda itilmektedir. Bizim hukuk sistemimizde ifade ve lâfız mı önemlidir yoksa anlam, amaç ve niyet mi? Yani medrese adı anılmadan, başka bir isimle hilafet adı söylenmeden hilafet getirilebilir mi? Yani hukuk kargaşası yaratmıyor mu sizce?

Yaratıyor. Şöyle söyleyeyim; bizim hukuk sistemimizde önce sözcüklere bakarız. Sözcükler bizim için karar vermeye, yorum yapmaya, sonuca varmaya yeterli ise biz onunla eski dille amel ederiz. Yetiniriz. Ama onu yeterli bulmadığımız zaman, bizim için asıl olan bir yasanın ya da bir anayasanın, bir kuralın özü ve amacıdır. Yani ruhudur. O ruh ve amacı bulmak için de yorum tekniği dediğimiz tekniği, yorum yöntemleriyle açıklarız.

O bakımdan Türkiye'nin son yıllarında kâğıt üzerinde kalan kimi şeylerin gerçekmiş gibi gösterilme-

den yokken, düşüncenin karşısına inancın habercisi olan din çıkar ve düşünceye karışır. Gerek evrene bakış ve gerekse metot bakımından karşımıza teolojik bir evren anlayışı çıkar.

Sosyal olaylarda da durum başka türlü değildir ve hatta daha tehlikelidir. Sosyal olayları sosyoloji inceler. Sosyolojinin kendisine göre bir felsefesi ve bir araştırma metodu ya da metotları vardır. Din ise toplumsal olaylara teolojik bir evren görüşünden bakar. İnsanın yaratılışını Adem-Havva öyküsüne göre açıklar. Adem-Havva öyküsüne inanmak veya inanmamak kişiye aittir. Oysa sosyal olayların çö-

zümü ve açıklanması toplumun gelişmesini ve onun diyalektik oluşumunu incelemenin inanç alanı ile uzak yakın bir ilgisi yoktur. O halde toplumsal olayların açıklanmasına hiçbir zaman inanç yoluyla varılamaz.

Fizik alanda değişimin adına "olay" deriz. Sosyal alanda değişimin adı "eylem"dir. Eylemlerimiz, yani hareketlerimiz arasında iki değer her zaman birbirine karıştırılmaktadır, o da "din" ve "ahlak" kavramlarıdır.

Genellikle ahlak dinin tekelinde görülmekle beraber, gerek kaynak ve gerek otorite bakımından birbirinden

farklıdır. Dinin emir ve yasakları "günah-sevap", ahlakın emir ve yasakları "iyi-kötü" yargısına göre değerlendirilir. Birinin emredeni Allah, daha açık bir deyimle, üstün bir varlıktır. Ahlakın yaptırım gücü ise toplumsaldır ve yaygındır. Toplum sürekli bir değişmeye tabidir, evrensel kural toplum için değişmezdir. Toplumun örf ve adetleri değiştiğçe ona bağlı olarak ahlak kuralı da değişir. Din ise değişmezliği simgeler. Din inanca, ahlak ise "vicdan"a seslenir. Daha doğrusu vicdanı din değil toplumun kolektif vicdanı besler. Bu nedenle vicdanın din tarafından tutsak edilmesine zulüm ve haksızlık gözüyle bakmak gerekir. Dinle ahlak

sine karşıyım. Örneğin diyorlar ki, bundan evvel bir siyasi parti temsilcisi televizyondaki tartışmaya katıldı. Duydum efendim "Terörle Mücadele Yasası"da lâikliğin yer almasına ne gerek var. Burada dese bitirseydi hiçbir şey söylemezdim. Ama devam ediyor. Anayasa'da yer alıyor işte teminat altına alınmış diyor. Anayasa'da yazılan her şey teminata bağlanmış olsaydı, bizim anayasamızda yargı bağımsızdır diye yazıyor, yargının bağımsız olduğunu içtenlikle söyleyebilir miyiz.

Yargı sav, savunma, karar üçlünden oluşur. Baroların ağır vesalet altında bulunduğu ülkede yargının bağımsızlığından söz edilemez. 136. maddesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lâiklik ilkesi doğrultusunda çalışma yapacağı söyleniyor. Bunu da, açın Diyanet İşleri'nin yayınlarını, söyleyin. İşte din şurası toplantısında ben de vardım. İstiklal Marşı okundu, Kuran-ı Kerim'in okunmasından sonra.. Konu dindi. Dinsel toplantı bile değildi, hatta ne din toplantısıydı ne dinsel toplantıydı. Konusu din olan bir toplantıydı, resmi bir toplantıydı. Ve orada Atatürk ve şehitler için saygı duruşunda bulunulmadı. Bir yetkili bana, İstiklal Marşı söylendi,

kın ortak yanı ikisinin de kuşkuya karşı olması ve akla değil inanca dayanmasıdır. Dinden kuşkulanır, örneğin Muhammed'i Allah'ın kulu, Isa'yı Allah'ın oğlu kabul etmezseniz ne Müslümanın Müslüman ve ne Hıristiyanın Hıristiyan olması mümkündür. Ahlakta da toplumun yasakladığı kuralları bozarsanız toplum karşınıza çıkar. Nikâh düşmeyen aile bireylerinin seksüel ilişkiye girmesi toplumsal tepki ile karşılaşır. Dinin yasağı bireysel yanı kulla Tanrı arasındadır. Oysa ahlakın yasağı yaygın ve sosyal tepkiyi içerir. Bunların iki ayrı kaynaktan geldiğinin en açık göstergesi: Bir kimse "ben dinsizim" dediği zaman hiçbir

Din aslında bir düşünce değildir. O bakımdan şeriat sandıktan çıksa da iktidar olmaz sözünde direniyorum.

işte içinde şehitler var diye geçiş-tirdi. Bu da gayri ciddi bir cevaptı. Üstelik o salonda devlet kurucusunun bir resmi bile yoktu. Anlatılabiliyor muyum. O bakımdan Türkiye'de mezhep ve tarikat çatışmalarının çirkin boyutlara vardığını duyumsuyorum ben.

Dışarıdan öğreniyorum, çünkü bunlarla ilişkim yok, ilintim de yok, öbür yandan camilerde söylenen sözlerin bir kısmını üzüntüyle izliyorum. Tanıdıklarımın yada katıldığım cenaze namazları öncesi hoperlör yayınlarından. Bunların üzerine eğilmiyorum. Bir camide 35 tane imam bulunduğunu duyuyorum. Yeni kadrolar verildiğini görüyorum.

Size bir örneğini vereyim; Anaya-

sa Mahkemesi'nin elektrik bütçesi geçen senekinin yarısına indirildi, oysa her ay otomatikman elektriğe %5 zam yapılıyor. Bize havuzdan dedikleri komisyonun Maliye Bakanlığı bütçesine yaptığı artırmalardan para verileceği söyleniyor, ama Diyanet İşleri bütçesine hiç çekinme göstermeden eklemeler, artırmalar yapılıyor. Birçok bakanlığın birçok yargı organının, birçok genel müdürlüğün bütçesinden fazla olması bir yana 3,5 bakanlığın toplam bütçesini geçiyor. Öğretmenini, hekimini, yargıcı ve savcısını, dışişleri görevlisini bir anlamda gözardı eden hükümetin imamlara bu kadar büyük yakınlığını bir şeye bağlamak gerekiyor.

Gene şu oluyor; politikaya din, dine politika sokuluyor. İşte bu yönden de yol alamıyoruz. Din aslında bir düşünce değildir. O bakımdan şeriat sandıktan çıksa da iktidar olmaz sözümde direniyorum.

Çünkü Türkiye'de şeriat partisi yoktur. Varsa, şeriat partisi desinler ancak partilere gizlenecek, soluncan gibi sandıktan çıkacak bir kaç milletvekilinin şeriatçılık gösterileri ile şeriatın iktidar olduğunu savunmak ta hukuk, akıl, mantık ve vicdan karşısında anlamsızdır. O bakımdan ben doğruyu söy-

li olduğunu ortaya çıkarmıştır.

sosyal tepkiye uğramadığı halde, hiçbir kimse açıkca "ben ahlaksızım" diyemez. Dinle ahlak, bazı kendilerine özgü nitelikleri bakımından benzerse de toplumsal yaptırım ve kaynak bakımından farklıdır. İki şeyin birbirine benzemesi onların bir ve aynı şey olduğu anlamına gelmez. Gerek Hıristiyanlık ve gerekse İslamiyet kendilerinin ahlak için geldiklerini önerince, dinin temelinde ahlaki değerlerin olduğu kanaatini uyandırmış ve hareketlerimizin dinin emirlerine göre yapılması gerektiği yanılığısına neden olmuştur. Oysa, dinle ahlak aynı çadırı paylaşan nikahsız karı kocaya benzer. lâiklik bu nikahın yanlış olduğunu, sahte ve hatta tehlike-

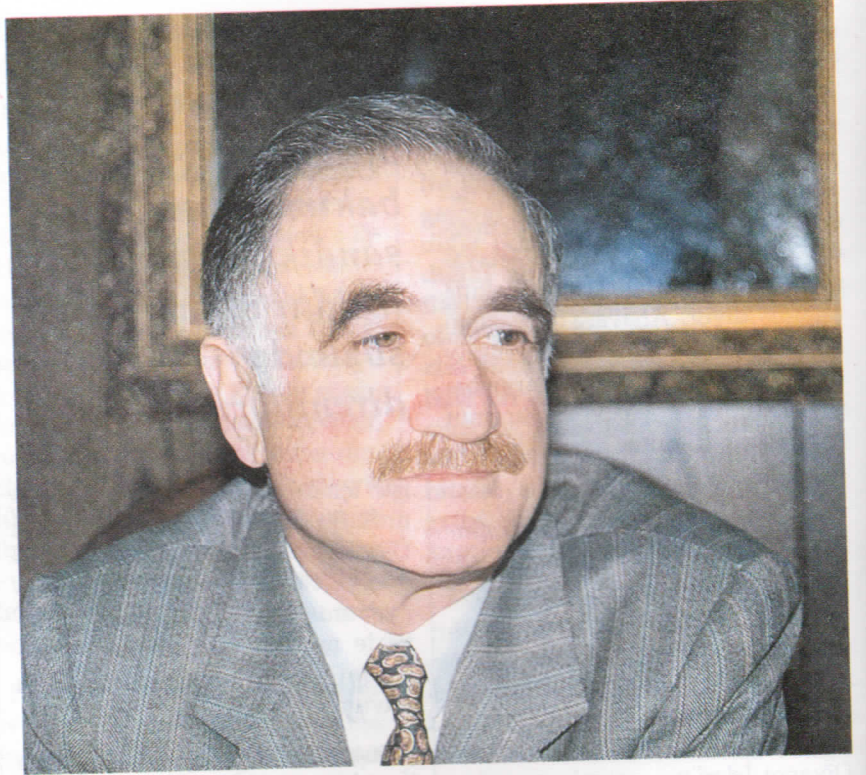
li olduğunu ortaya çıkarmıştır.

lâiklikle din, lâiklikle ahlak arasındaki benzerlikler ikisinin de inanç konusu olmasındandır. İkisi de kendi kendine ve irrasyonel olarak geçerlidir. Bu nedenle gerek okullarda ve gerekse radyo ve televizyonlarda din ve ahlak eğitiminin din öğretmenleri tarafından verilmesi hem yanlış ve hem de tehlikelidir. Hele İslamiyet gibi toplumsal alanda her yana dal budak salmış bir dinde bu ayırımın yapılmaması Türk toplumunu teokratik ve teolojik bir dünya içine atar. Son Sivas Olayları bu açıdan bize büyük tehlikelerin kapısını aralamaktadır. ■

lüyorum. Yapılacak şey bu tür ödünlere kapı açılmamasıdır. Biz 1300 yıldan beri cuma günleri ve dinsel bayramlar yanında günde 5 vakit namaz kılan bir ulusuz.

Ama Saraybosna'n, Azerbaycanı, Kıbrıs'ı, Güneydoğu'su ve öbür genel ve ulusal sorunlarla Türkiye'mizin işi ortada. Son yıllarda Türkiye'de tarikatçıların kadrolaştığı, söylemini gündeme getirdim. Son 16 Kasım 1993'teki yeni üyelerin and içme töreninde anlattım. Nakil, terfi, tayin, iş bulmada tarikatçılık öne geçerse kimseyi çalıştırmazsınız. Türkiye'de zaten tembel-ler istirahat ediyor çalışanlar yoruluyor. Atılımda bulunmak, silkinip kendimize gelmek zorundayız biz. O bakımdan, yani dindar olanları daha katılığa sürükleyen, karanlığa çeken, aydınlanma isteyip de tertemiz inananları geri geri götüren eylemlerin tümünün karşısındayım. Bu suçlamalar yersizdir, kimse kimseden daha dindar daha vatansever olduğunu söyleyemez. Belki bilgili olduğunu söyler, onu da kanıtlarıyla ortaya koyar.

Dinler bir düşünce değildir. Çünkü düşünceyi insan üretir. İnsan belli bir düzeye gelir, düşüncesini değiştirir. İleri götürebilir, belli bir düzeye gelir düşüncesini değiştirir. İleri götürebilir ama dini de-ğiş-

tirmek kimsenin elinde değildir. Din bir vahiydir. Olduğu gibi kabul edilir. O nedenle bu ne biçim demokrasi anlayışı ki; şeriat sandıktan çıksa da iktidar olmaz diyorlar.

Doğru söylüyorum. Beni eleştirilenler bu konuda demokrasinin, dinin, insanın, insanlığın, devletin, hukukun, yargının, insan hak ve

özgürlüklerinin ne olduğunu bilmeyen insanlardır. Yüzeysel yaklaşımlarla bir iki kitap okuyup demeç vermekle, yazı yazıp mikrofona ve ekrana çıkmakla adam bilgili olmaz. Onlarla tartışmak gereğini duymadığımdan, o düzeye inemediğimden söylüyorum. Bununla hukuksal, matematiksel kaynakları ve kanıtları da vardır. Türkiyede demokrasi ve in-

BİR ANKET ÜZERİNE

Mücaip Ofluoğlu

Bir süre önce, haftalık siyasi haber dergisi *Nokta*'dan telefonla arandım. Özellikle TV dizilerinde ve sinema filmlerinde rol alan oyuncular arasında bir anket düzenliyorlarmış.

Konu: TGRT'ye nasıl bakıyorsunuz? TGRT ile çalışır mısınız? TGRT dizilerinde veya filmlerinde rol alır mısınız?

Ben ankete verdiğim yanıtta şöyle dedim:

"Laik Türkiye Cumhuriyeti vatan-daşı, Atatürk ilkelerine bağlı bir oyuncu olarak TGRT ile çalışmayı düşünmem."

Nedenine gelince. Birakınız oyunculuğumu, sanatçılığımı; Cumhuriyet'le egemenliğe kavuşmuş bir ulusun bireyi olmuşum. Sonra da Cumhuriyet'ten önce mahkemelerde tanıklığı bile kabul edilmeyen bir oyuncu olarak, Cumhuri-

yet'le birlikte onuru ve saygınlığı kazanmışım. Gene, Cumhuriyet'ten önce düzensiz, okulsuz, başıboş, dağınık bir ortamda sürdürülmeye çalışılan sanatım ancak Cumhuriyet'ten sonra Atatürk'ün devrimleri ışığında okula ve kurumlaşmaya kavuşturulmuş.

Çağdaş tiyatromuzun kurucusu, hocamız Muhsin Ertuğrul'dan dinlemiştim:

"Yıl 1933, Cumhuriyetimizin 10. Kuruluş Yılı Bayramı. İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçıları olarak Re-
isicumhurumuz Gazi Hazretleri'nin davetlerine katılmıştık. Bizlere ya-
kın ilgi göstermişler ve bana: 'Muhsin, benden bu büyük bayram günün-

san hakları yanlış anlayışlarla genişletilmektedir. Onlar baskıya, onlar din terörüne, onlar etnik teröre, demokrasiyi ve insan haklarını kıydırmaktadır. Oysa demokrasi ve insan hakları kendisini ortadan kaldıracak akımlara açık olan akılsız düzenler değildir. Belli başlı disiplinlerdir.

1950'lerden itibaren lâikliğin tartışma gündemine girdiğini söyleyebiliriz yani..

Tabii, Türkçe ezanın yeniden Arapça'ya çevrilmesi, anayasanın değiştirilmesi...

Bu çerçeve içinde 50'li 60'lı 70'li yıllarda da bu yoğunluk süre gelmiştir. Lâiklik üzerinde tartışmalar sürmekle beraber toplumda bütün güçler, etkin siyasi odaklar ya da hareketler, geleneksel çerçevesi içinde lâiklik ilkesi üzerinde uzlaşmış gözükmektedir. Ama bu günkü durum o güne göre, 50 ve 70 yıllarını kastediyorum, oldukça farklı bir boyutta artık. Anti-lâik akımlar merkeze doğru bir gelişme içindedir. Dinsel öğreti ve akımlar etkin kılınmaktadır. Bunlar belli siyasi partilere sizin altını çizdiğiniz gibi kendilerini kamufle ederek girmektedirler. Ve giderek te dini politikanın bir aracı konumuna getirerek

Lâiklik din düşmanlığı değil. Öyle gösterenler büyük yalan söylüyorlar.

etkin olmaktadır. Bugün, yani bu günkü şu yönelime gelinen bu yere bakışınızı öğrenmek istiyorum.

Şimdi efendim onu da söyleyeyim. Şimdi bizim kimi politikacılarımız, eski dilde hasbelkader derler, rastlantı sonucu yasama organına girip, yetkili yerlere geldiklerinden, konuyu özümsemediklerinden, hukukun, politikanın, anayasanın ne olduğunu bilmediklerinden böyle ulu orta çabalar sergilemektedirler. Bunları üzüntüyle izliyorum. En ucuz yol inançlara yapılan yatırımdır. Parasız yatırım ama bizde birde paralı oluyor çünkü. Gazetelerde görüyorum falan bakanlık filan yerdeki camiye şu kadar bin liralık yardım yaptı. Vakıflar Genel Müdürlüğü filan yere binlerce lira gönderdi. Bunlar ancak duyduklarımız. Bir de genelde izlerseniz ve araştırırsanız bu rakamları daha büyük boyutlarda

görürsünüz. Bakmadığınız zaman gizlice ucuz yatırım gibi geliyor ama ucuz yatırım da devlet için biraz da pahalı yatırım ve kolay yatırım.

Şimdi bizim hukukla ve ahlakla uyanık tutmaya çalıştığımız yurttaşlarımızı bunlar inançlarıyla uyutmaya çalışıyorlar. Onların oylarını alıp iktidarda kalmaya çalışıyorlar, bu çabalar 1950'lerde başlamıştır, yeni değildir. Şimdilerde de Diyanet İşleri Başkanı'na kırmızı plaka verilmesi, efendim müftülerin nikâh kıyması gibi konular var. Ama bunların belki kimi uygar yöntemlerle zorunlu bir sorun çözüme niteliği görülebilir. Fakat bunların hepsi medeni yasanın ortadan kaldırılmasına yönelik girişimlerdir.

Demim belki söylemedim. Öğretim birliği yasının da eylemli bir şekilde ortadan kaldırılmasının sonucu budur. İmam hatip liseleri budur. Bir kere, bir planlama yapılmış mıdır? Türkiye'nin kaç imama ihtiyacı vardır? Bu yıl Ankara'da 17 bin imam hatip öğrencisi var. Bütün Türkiye'de 398 bin. Önümüzdeki haziran ayında verilecek mezunların sayısı 29-30 bin arasındadır. Bunun 1500-2000'ini işe alsalar gerisinin ne olacağı ortada.

Tanıklığım bile kabul edilmeyen bir oyuncu olarak, Cumhuriyet'le birlikte onurumu ve saygınlığımı kazandım.

de bir isteğiniz var mı?' diye sormuşlardı. Ben de: 'Paşam bize bir konservatuvar' ricasında bulunmuş-

tum. Bunun üzerine Gazi Hazretleri, orada bulunan Maarif Vekili Saffet (Arıkan) Bey'e dönerek, 'Duydunuz değil mi, Saffet Bey, konservatuvar çalışmalarına hemen başlansın' emrini vermişlerdi. Üç yıl gibi kısa bir süre içinde çalışmalar tamamlanmış ve 1936'da Ankara Devlet Konservatuvarı açılarak Opera ve Tiyatro sanatçıları yetiştirilmeye başlanmıştır."

Şimdi bir de, 23 Nisan 1930 günü, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Ankara turnesinde Gazi Hazretleri'nin sanatçıları tebrik ederek söyledikleri şu sözleri anımsayalım:

Efendiler,
Mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız.

Gazi Mustafa Kemal

Biz, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin sanatçıları olarak tüm bu kazançlarımızdan sonra, rahmetli Afife Jale'yi, Müslüman Türk kadını sahneye çıkamaz diyerek yaka paça indirip tutuklamaya kalkan şeriatçıların bugünkü uzantılarıyla nasıl işbirliği yapabiliriz? Şeriat özlemcileri, laik Cumhuriyet'in savunucuları olan Atatürk ilkelerini benimsemiş sanatçıları parayla satın alamayacaklardır, biz, buna inanıyoruz. ■

Üstelik genç kızlarımız atölye kurmayı düşünmüyorlar, başka türlü çalışmayı düşünmüyorlar, ama değişik gizli düzenlemelerle gizli yatırımlarla, yandaşlarla, okşamarlarla sanki onlar daha verimli oluyor, onların ekonomiye katkısı daha büyük oluyor, onların Türkiye'nin siyasal, hukuksal yaşamına, uygarlığına hatta ulusal varlığına etkileri daha önemli oluyor gibi, hep o tarafa yığılma ve yaslanma var. Bunlar yanlış işler. Size acı birşey söyleyeyim. Ankara'da bugün Dışkapı'daki bir bakanlık yurdunun her katında mescid var.

Yine burda söylüyorum, Osmanlı İmparatorluğu'nda Abdülhamid'in çarşafı kadınları azarlama-sı unutuluyor. Osmanlı imparatorluğu'nda Padişah, hem dinin başkanıydı, hem de devletin. O dönemde, Darülfünun döneminde üniversitenin yakınındaki mescitler dışında hiçbir devlet dairesinde mescid yoktu. Bugün mescidi olmayan devlet dairesi yok.

Biz inançsız mıyız? Namaz kılmamız mı diyoruz? Hayır bu ondan değil, bu tembelliğe pirim vererek ve inançları okşayarak, aslında bana göre o da inançlara bir saldırıdır. Dinsel yönden sakıncalıdır insanları tavlama, onlara yaslanmak, onların sayesinde biraz daha ayakta kalmak çabası. Bunlar gerçekte karanlığa çağrılardır. Aydınlığa değil. Üzüldüğüm benim o. Şimdi Ankara'da bir yüksek okulda türbanlı ve peçeli kız öğrenci var. Ve bu rektörlüğe bağlı. Nasıl bunlar görülmüyor? Nasıl göz yumuluyor. Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına anayasanın 153. maddesinin son fıkrası gereğince yasama, yürütme, yargı organlarına bile bağlıdır. Bağlamadığı hiç kimse yok. Peki Anayasa Mahkemesi kararlarını yasama organı, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, rektörlükler dışlıyorlar da ona rağmen mi giydireyorlar? Anayasa

Türkiye de demokrasi ve insan hakları yanlış anlayışlarla genişletilmektedir.

Mahkemesi sokağa karışmıyor, eve karışmıyor, baskı da yok. Ama anayasal zorunluluk var. Anayasa'nın başlangıcında var, 2. maddesinde var, 136 da açıkça var, 174'te var, öğretim ve eğitimle ilgili öbür maddelerde lâiklik var. Ama lâiklik için yaptırım ortada yok. 163. madde de 141-142'nin ödünü olarak kaldırıldı. Onu da söylüyorum. Yoksa 141 142 nin içinde yalnız komünizm yoktu, öbürleri de gitti, 163'te gitti, 163 dinlere saygıyı sağlayan maddeydi. Çünkü lâiklik din düşmanlığı değil. Öyle gösterenler büyük yalan söylüyorlar. Aslında Müslümanlara değil insanlığa yalan yakışmaz ki. Müslümanlığa yakışsın: Kötü söz, kötü düşünce, kötü duygu, kötü eylem de böyledir.

T.C. anayasasında devletin temel niteliğinin lâiklik olduğu vurgulanmaktadır. Öyleyken; çok partili yaşama girdikten sonra bu temel niteliği aykırı, dolaylı ya da dolaysız, işte çok kanunlar çıkmıştır.

Emirdağ olaylarını düşünün, Said-i Nursi ile Menderes'in yaklaşmasını düşünün. Said-i Nursi kim ki? -Ben kişi olarak her yurttaşına saygılıyım- Atatürk'ten üstün tutuluyor. Memleketin hangi kaldırımını kurtarmış, bırakın sokağını, hangi kapısını kurtarmış, Kuranı Kerimi mi yeniden yazacak. Kuranı Kerim kutsal kitabımızsa, bir ona saygı duyuyorsak, onun dışında kutsal bir kitap olmadığına göre, nedir yani. O ancak yorum ya-

pabilir. Onu doğrulayabilir. Yeni bir şey yaratmış getirmiş gibi, bir ulus yaratmaktan, bir vatana kurtarmaktan çok daha önemli mi?

Yine bu örnekler... İşte bağımsız din okulları açıldı. Bunların kendi amacı dışında bir yön izlemesine yıllardır tanık oluyoruz. En basit örneği TBMM'de bir mescit yapıldı. Anayasa'nın lâiklik ilkesine aykırı değil mi bu?

TBMM'ne mescidin yapılması değil, biraz önce de söyledim; devlet dairelerine mescidin yapılmasını lâik, sosyal, demokrat bir hukuk devletinin yapısına aykırı buluyorum. Gidilmeyecek yerler değil. Meclis yakınlarında camiler var. Şimdi bunların hepsi gösteri. İçtenlikli inançlar gösteriye gereksinim duymazlar. O bakımdan kendilerini başkalarının yandaşı gösterenler, o yandaşlıklar sonucu olanaklar elde etmek isteyenler ve sağlamak isteyenler bu yolu istiyorlar. Bunların dini saygısıyla ilgisi yok. Onlar bu işin sömürüsüne başladılar. Onlar ticaretine başladılar bu işin. Anlatabiliyor muyum. Bakınız burda da vatan kavramı yok bunlarda, ulus kavramı yok. O bakımdan çok tehlikeli girişimler için uyarıyorum halkımı, ulusumu, yetkililere söylüyorum. Ben Anayasa Mahkemesi Başkanı olarak değil, bir T.C. yurttaşı olarak bunu ölünceye kadar söylerim. Bu benim konuştuğum konuların görevimle bağdaşmayan yanı yok. Elimdeki dosyayla ilgili ön yargımı açıklamıyorum. Kararımı açıklamıyorum, görüşümü açıklamıyorum. Ön yargılı değilim, koşullanmış değilim ama siyaset üstü konuları, ulusal konuları konuşuyorum. Bunu ben konuşmayacağım, Cumhurbaşkanı konuşmayacak, kim konuşacak? Falan dernek konuşacak, filan dernek konuşacak, filan tacir konuşacak ama bu konuların içinde olan insanlar susacaklar. İşte, Türkiye konuşma-

sı gereken insanların sustuğu, susması gereken insanların konuştuğu ülke oluyor. Keşke ben az konuşsaydım. Yine konuşsaydım da bu konuları keşke az konuşsaydım, yanlış anlaşılmasaydım. Benim doğrularımı onlar saptırarak, özellikle medya terörüyle cıkmı çıkararak ortaya koymaktadırlar. O sözlerin, konuşmaların çoğu da bana ait değil. Benimkiler hiç değil. Değiştirip, değiştirip veriyorlar, düzeltme gönderiyorum yayımlamıyorlar. Bunların içinde maalesef bildiğimiz büyük gazeteler var. Çok yakışsız şeyler oluyor. Yıpranan burası oluyor. Ama lâiklik konusunu söyleyeyim. Çünkü lâiklik olmadan demokrasi olmaz. Lâiklik olmadan bağımsızlık olmaz, lâiklik olmadan özgürlük ve egemenlik olmaz, lâiklik olmadan insan hakları olmaz. Onlar lâikliğin ne demek olduğunu bilmiyorlar. Dinin de ne demek olduğunu bilmiyorlar da, onun için.

Batıda lâiklik anlayışı 1789 Fransız Devrimi'yle çağdaş uygarlığın bir niteliği olarak ortaya çıkmış Politika dışı bir yol izlemiştir. Kuşkusuz bizde de batılılaşma hareketi döneminde en azından Batı'yla alış veriş, gidip gelme yani o ümmetçi toplumdaki bir aydınlanma hareketini başlatıyor, yani herşey bildiğimiz gibi Cumhuriyet'le birlikte başlıyor.

Ama daha öncesi var. Atatürk'ün yetiştirdiği bir ortam var.

Şimdi Cumhuriyet bunu yasallaştırıyor. Gerçekleştiriyor, yani temelini atıyor. Sanıyorum bugün gelinen yerdeki sıkıntının bir boyutu da şu. Türkiye'de biliyorsunuz tek parti döneminde, özellikle Hasan Ali Yücel döneminde bir aydınlanma hareketi başlıyor. Yani bir anlamda Rönesans diyebileceğimiz bir aydınlanma hareketi.

Türkiye demokrasisinde şeriattan ve din devletinden, dinsel çabalardan söz edilemez. Lâiklik bunun için korunmalıdır.

İşte, lâikliği ben öyle algılıyorum; aydınlanma ve çağdaşlaşma olarak alıyorum.

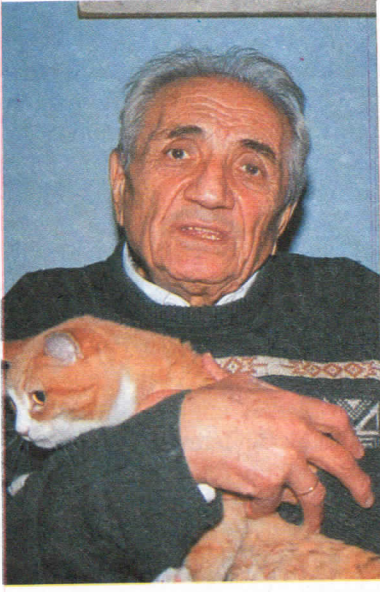
Bugün Türkiye'deki aydınının, sivil toplum örgütlerinin, düşünen insanların, bu anlamda yapması gerekenler; yani lâikliğin gerçek anlamıyla ne olduğunu, nasıl savunulması gerektiğini ve bu anlamda neler yapılması gerektiğini kısaca özetleyelim isterseniz.

Bir kere T.C kuruluşundan önceki akımların, etkisiyle kendi kurucusu tarafından, onun bilgi ve bilinci sayesinde bu lâiklik kurumunu Türkiye'ye mal etti. Bunu Türkiye'ye mal ettiği zaman da; Türkiye'nin aydınlanmasını, çağdaşlaşmasını hedefledi gereği buydu Atatürk'ün. Ta bunu (Mazhar Müfit Kansu'ya) Sivas'ta not ettiren, tesettürle ilgili sözlerinden anlamaktayız. Yani kadın erkek eşitliğini getiren de lâiklik olgusudur Türkiye'de. Çünkü insanlık yarım değildir. Yani o bakımdan genelde yaptığım insan hakları konuşmalarımda kadın hakları diye bir ayırım yapmam. O zaman erkek hakları da olacak onun karşısında.

Şimdi şunu söylemek istiyorum, lâiklik kurumunun değerini biz bilmiyoruz. Çünkü onlar da lâikliğin sayesinde yaşıyorlar. Tersine

düşündüğümüz zaman devlet üzerinde bir dinin, mezhebin ya da tarihin egemen olması anlayışı ortaya çıkar, o da tarihte örneklerini gördüğümüz din savaşları gibi yürür. Şimdi dünyanın başka ülkelerinde lâiklik ile Türkiye'deki lâiklik uygulamasını değişik gösterip lâikliği suçlayanları yanıtlamak istiyorum. O da şudur. Fransa'da başlayıp dünyanın çeşitli ülkelerinde sergilenen engizisyonlardan çağdaş hukuk devletine geçiş dönemine kadar Batı Avrupa'nın ödediği bedel ağırdır. Milyonlarca insan ölmüş, işkenceden geçmiştir. Ama öyle bir yere gelip lâikliği benimsemişlerdir ki siyasi partilerinin adında dinsel sözcükler bulunsa bile onlar bir siyasi nostaljidir. Platonik bir çağrıdır. Ama Hıristiyan dini dünya işlerini düzenlemekten uzak kaldığı için bir sorun yaratmamaktadır. Bu nedenle onların çağdaş anayasalarında lâiklikle ilgili bir belirleme yoktur.

Bakın bir örneğini vereyim; Avrupa anayasalarında yargı bağımsızdır diye yazmaz. Çünkü öyle bir aşamaya gelmişler artık. Ama bizim anayasamızda yargı bağımsız dediği halde, demin dediğim gibi yargı tam bağımsız değildir. Ama mecburuz yazmaya. Hiç yazmasak ne olur? Daha beter olur. Lâiklik de böyle. Bunu sömürüp duruyorlar. Lâiklik demokrasi gibidir. Demokrasi tanımı da ülkeden ülkeyedir. Batı'da Demokratik Alman Cumhuriyeti vardı, demokrasi var mıydı? Yoktu. Önemli olan o sözcüğü kullanmak değildir. O içeriği, o özü kazandırmak ve onu yaşamaktır. İşte T.C tıpkı son Arnavutluk anayasasında komünizmin dışlanması, İtalya'da faşizmin, Almanya'da nazizmin söz konusu olmaması gibi, Türkiye'de teokrasiye gidiş yolunu kapatmıştır. Bu nedenle Türkiye demokrasisinde şeriattan ve din devletinden, dinsel çabalardan söz edilemez. Lâiklik bunun için korunmalıdır. ■

CAHİT KÜLEBİ

"O YALNIZLIĞI YAŞIYORUM"

Önce şiir serüveninizin başlangıcından yola çıkalım. İlk şiirinizi hangi yıl, nerede yayımladınız?

1953'te **Yücel** dergisinde yayımladım. Bu şiirim **Gidene** adını taşıyordu. Sivas Lisesi'nde son sınıf öğrencisiyken yazmıştım. Dergiye takma adla göndermiştim. Ondan sonra da takma adlar kullandım. **İnsan, İnkilâpçı Gençlik** dergilerinde şiirlerim yayımlandı... O yıllar üniversite öğrencisiydim. Yani 1936-38'ler. M. Cahit, Mahmut Cahit, Nazmi Cahit gibi takma adlarım vardı. Asıl soyadım ise Erenca'n'dı.

Külebi soyadını daha sonra mı aldınız?

Evet. Asıl Külebi takma adımla, 1938'de **Varlık** dergisinde, **Haziran** adlı bir şiirim yayımlandı. İlk ciddiye aldığım şiirdi bu. Ki, bundan sonra

da hep Külebi soyadını kullandım. Bu adla yazdığım tüm şiirlerim kitaplarıma girmiştir. Bu şiirim yayımlandığında Behçet Necatigil'le Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğrenciydik. Behçet de Behçet Gönül, Behçet Necati adıyla şiirlerini yayımlıyordu. Benim karalamalarım alay ediyordu. O da yazdığı şiirleri saklıyordu...

O sözünü ettiğim şiirimi almış, sınıf arkadaşımız Tahir Alangu'ya götürmüştü; "Ben yazdım Tahir..." demiş! Behçet'in bana anlattığına göre Tahir, "Bu şiiri sen yazamazsın" deyince; Behçet, "Niçin yazamaz?" diye sormuş. Tahir de, "Çünkü bu şiirde büyük bir duygusallık var..." diyerek yanıtlamış onu.

Bu şiirden sonra, uzun süre **Varlık**'ta, başka dergilerde şiirler yayımladım.

Neden takma adlar kullandınız?

Şiirin çok "mahrem" bir şey olduğu kanısındaydım. Sanat türlerinden hiçbirine benzemez. Çok özeldir, çok kişiseldir. Ve bu nedenle de herkes şiir yazar. Fakat şiir yazarın küçümsenir, alay edilir; akıllarından da, şairliklerinden de, kişiliklerinden de kuşku duyulur!

O günlerde böyle mi bakılıyordu?

Yo hayır! Bu her zaman böyledir. Ancak, o günler biraz daha fazlacaydı... Ve ben, bu yüzden, daima şiir yazdığımı ortaokuldan beri gizlemişimdir.

Peki, şiire ilginiz, yönelimleriniz nasıl oldu?

Takma adlarla yayımladığım şiirler Nurullah Ataç'ın dikkatini çekmiş... Kulağıma geliyor bunlar... Burada şunu belirtmeliyim; şiirim güzel mi, değil mi diye hiç kimseye göstermem... Şiir benim malım. Bu anlamda bir ustam da yok; ve ustalarla da tanışmaya heves etmedim hiç.

Gerçi içimden geliyordu bir Cahit Sitki'yi, Ahmet Muhip'i, Fazıl Hüs-

nü'yü tanımak... Onlarla görüşmek... Ama şiir gösteremezdim.

Şiirlerim, o günler, bir efsane gibi elden ele dolaşıyordu. Kitaplarımın hiçbirine girmeyen, ünlü bir şiirim vardı: "Pembe Mendilli Kıza Şiir"... Onun için çok yazılar çıktı... İşte o günler bana dediler ki, Nurullah Ataç Hukuk Fakültesi'nde Fransızca öğretmenliği yapıyor. Senin şiirlerini çok övüyor, sınıflarda okuyor bu şiirlerini.

İstanbul'a gitmiştim. 1937'lerdi sanırım. Ataç'tan, daktiloya yazılmış bir mektup aldım. Övgü dolu sözler söylüyordu. "Vaktiniz var ise Ada'ya gelin konuşalım. Yabancı dil bilmiyorsanız, Fransızca öğreteyim..." Ancak ben gitmedim. Mektubu Nurullah Ataç'la kavga edinceye kadar sakladım.

İlk yurtdışı serüveniniz bu ara mı oldu?

Evet, 1938'de. Hocamız Reşit Rahmeti Arat çok iyi bir insandı. İlerisi için bilim adamları yetiştirmek çabasında birisiydi. Yurtdışına bizden önce Fahir İz'i, sonra Mehmet Kaplan'ı, göndermişti. O yıl beni de göndermek istediler, gitmedim. Doğru dürüst dil bilmiyorum, Almanya'ya niye gideyim. Sonraki yıl Fahir beni kandırdı. Oradan Paris'e geçersin dedi. Fransızcam zayıftı. Çok istiyordum bu dili konuşayım diye. Fransızca bilmezsem, şair olamam diye düşünüyordum.. Üniversitede kalmak gibi de bir düşüncem yoktu.

Behçet'le biz şair olmayı istiyorduk. Behçet'in bilimsel üstünlüğü çoktu. Ben öyle değildim. İkimiz de kaçtık!

Sabahattin Kudret'le o günlerde arkadaş olmuştuk. Benim üstüme çok düşüyordu. **Sokak** adında bir dergi çıkarmışlardı... İki sayılık ömrü oldu. Sabahattin'e iki şiir vermiştim, bunlar benim 19-20 yaşlarında yazdığım şiirlerdi: Biri **İstanbul**, diğeri de **Hasret**'ti. Batı dünyasında en çok tanınan

şiiirindir bu. O zaman Orhan Veli'lerin zıddı bir şiir. Biliyorsunuz; **Kamyonlar kavun taşır ve ben/ Bonyuna onu düşünürdüm**, diye başlar, sürer gider... **Hasret**'in adını yeni basımlarda **Özlem** yaptım. Bu iki şiir o dergide **Külebi** adıyla çıktı. **Varlık**'tan sonra ikinci bir ciddi dergide şiirlerim çıkıyordu... Derginin ikinci sayısında da üç şiirim çıktı. O zaman, Orhan'ların 'Garip Akımı'nı yeni yeni ortaya attıkları dönemdir... Şiirlerim ünlenmişti... O şiirlerimde yeni bir söyleyiş, anlatım vardı.

Onlar kent kökenliydi, siz Anadolu'dan gelme birisiydiniz... Söylemleriniz farklıydı...

Ama, onlar benim kullandığım dili kullanmak cesaretini gösteremiyorlardı.

Yani sizin şiirinizin damarı, kaynağı ayrıydı...

Ayrı yanları vardı kuşkusuz. Ama asıl olanı o söyleyişi yakalayabilmektir...

Külebi adıyla 1945 yılı sonuna değin geldim. Bu adla o kadar ünlenmiş ki; giderek de şüpheli adam durumuna düştüm. Türkiye'de polis daima şairlerden kuşkulandır. Şair, şüpheli bir adamdır. Naim Tiralî'nin **Yenilik** dergisinde **Atatürk Kurtuluş Savaşı**'nda şiirlerim çıkarken, polis gelip sürekli olarak sormuştur, 'kim bu adam', diye.

Bu serüveninizin ortalarına dönelim diyorunuz. Neler okuyordunuz. Nelerle ilgiliydiniz... Sizi etkileyen, yönlendiren nelerdi?

Her çocuk gibi, daha ilkokulda şair olmak istemişim. Çok küçük yaşta okumaya başladım. Daha ilkokula gitmeden Ziya Gökalp'in **Altın Işık**, **Çocuklar Cenneti** adlı kitaplarını okumuşumdur. Bir de **Altın Çiftlik** diye bir kitap vardı. Babam almıştı. Çok küçük yaşta okumaya başladım. Biraz size komik gelecek ama, ilkokul 3. sınıftayken **Hammer Tarihi**'nin çe-

virisini baştan sona okumuştum.

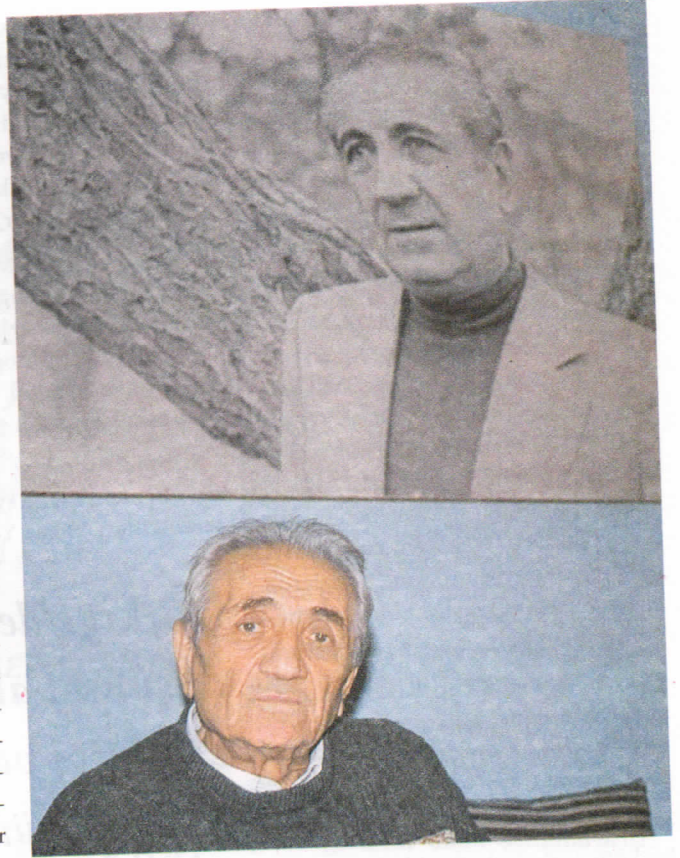
Şiire hevesim vardı. Hiçbir zaman roman, başka bir tür düşünmedim. Sivas'taydım. İstanbul'dan, şükrolsun ki kahvelerden, meyhanelerden ve şairlerden uzaktaydım.

Ama Türk şiirini çok yakından izliyordum. O zamanlar **Kültür Haftası** diye bir dergi çıkardı. Peyami Safa çıkarırdı. Fazıl Hüsnü'nün ilk şiirlerini orada okumuştum.. Sivas'ta **Kültür Haftası**'nı bekledim hep. Ahmet Mahip'in **Fahriye Ablası**'sı yayımlanmıştı bir dergide.. Olup biteni yakından izliyordum dergilerde...

Şiir çok özeldir dediniz. Bu, şairin doğasından kaynaklanan bir şey belki! Yani şiirin yaratım süreci olsun, şairin dille ilişkisi olsun bu 'özel'e dönük bir yapı içeriyor. O dönem yazılan şiirlere, Türk şiirindeki yönelimlere/ akımlara baktığımızda sizin şiirinizin özgün, apayrı bir yanı var. Bir yanda 'Garip Akımı', öte yanda '1940 Kuşağı' ve sizin şiir yöneliminiz.

Ben şiire başladığımda **Garip Şiiri** henüz yoktu.

Ama sizin Cahit Külebi kimliğiyle ortaya çıktığınızda, bu şiirin etki alanı epeyce yaygındı. Sizse apayrı bir söylemle şiir dünyasında yer alıyordunuz. Belki de onların ulaşamadığı, özendiği bir yandı bu. Ana-

dolu insanının duyarlılığını, söz/deyiş/ söylem özelliklerini şiire ağıdırıyorsunuz. Bir anlamda şiirin 'halklaşması' da diyebiliriz buna. Bir yanıla çok lirik, diğer yanıla çok toplumsal, öte yanıla da gelenekselle sıkı bir bağı olan şiir... Şiirinizin böyle bir yapısı vardı. Beslendiğiniz kaynaklar önemliydi kuşkusuz. Yani 'şiir yazıyorum', 'yazmak istiyorum'un ötesinde bir pencereniz oluşuyor. 'İstanbul' şiirinden 'Hikâye'ye, 'Cebeci Köprüsü'nden 'Zerdali Ağacı'na; 'Tokat'a Doğru'dan 'Gizli Sevda' ya, 'Türk Mavi'sinden 'Yangın'a 'Güz Türküleri'ne uzanan bir şiir serüveni... Kendi içinde açılan, gelişen; o özgünlüğünü hep koruyan bir şiir... Buradaki sözünüz...

İnancım şudur ki; şiirimi birtakım yoksunluklar, birtakım eksiklikler, birtakım güçlükler doğurmuştur. Şiirimin ortaya çıkmasında yaşadığım

bu zorlukların payı vardır. Hep o ikilemleri yaşadım durdum. Geceleri sabahlara kadar oturur Fransızca çalışırdım. Gözyaşı dökerdim, ben nasıl şair olacağım diye. Bir yan da 'geliyon mu', 'gidiyon mu' diye konuşuyorum; tekerleğe, teker Sivas'a Sıvaç diyorum; öbür yanda da yabancı dil öğrenmeden şair olamam sanıyorum.

Önümde, ders kitabı olarak, Mustafa Nihat Özön'ün edebiyat kitabı var. Bütün mutluluğum bu kitaptaki şiirleri okumak olurdu. Faruk Nafiz Çamlıbel'i, Orhan Seyfi Orhon'u, Yusuf Ziya Ortaç'ı, Ali Mümtaz Arolat'ı oradan tanıdım. Bunlar benim şiir penceremi açtı. Nereden, nasıl yaralandım bilemiyorum. Ama o yaşlarda farkına vardım ki; şiirin birtakım büyük yanları var.

Orhan Seyfi'nin *Peri Kızı*'nı okuyorum hayranlıkla:

'Bu kız öyle güzel ki, çıldırtır aşkı belki'. Böyle uzayıp gidiyor. Burada o kız mı anlatıyor? Hayır! İşte ben, bu kötü şiirlerin kötü olduğunun farkına vararak işe başladım. O kızın nasıl olduğunu anlatmaya çalıştım.

Halen süregelen bir yanımda var. Sanırlar ki; ben bir halk ozanıyım. Oysa ben; şu anda bile halk edebiyatından, halk musikisinden nefret ediyorum. Ancak, hepsinin yararlanılacak yanları var elbette ki. Ve ayrıca, benim iki yanımda Orhan Veli keşfetti. Sanıyorum 1947'lerde, *Ülkü*'de küçük notlar yazdı. Orhan Veli şöyle diyordu bu notlarının birinde: Ben şiirde şiiri yapan ne varsa hepsini atmaya çalıştım; vezin, kafiyeye, mecaz, öbür türlü benzetmeler, teşbihler, istiareler... Herşeyi attım. Oysa ki Külebi bunların hepsini daha yoğunca yapıyor. Ben niçin Külebi'ye bayılıyorum; çünkü o halk mecazlarını kullanıyor. Daha doğrusu kullandığı mecazlar bunlar değil. Ama bu damardan geliyor...

Bakın ben ne diyorum; yumurta gi-

bi soyulmuş, beyaz, Bursa'daki komşumuzun kızı! Kızı neye benzetiyorum? Yine şöyle diyorum; cins tavuklar, tahta gibi dümdüz göğüslerimiz... Bunlar hep halk mecazları. Bunları ben, yokluktan çıkarmışım. Bu ne Fransız şiirinde var, ne şunda ne de bunda.

Yaşamda gördüğüm, yaşadığım güçlükler olanaksızlıklar, yetersizlikler bende tersini doğurmuş. Yabancı dil bilmiyordum, ama 'alaturkalığa' düşmeden Batılı şiir yazmışım...

Şiirinizin modern bir yanı var. Burada hemence 'Hikâye', 'Hasret', 'Yeseren Otlar', 'Sivas Yollarında' şiirle-

Türkiye'de bir düşünsel altyapı eksikliği var. Türk halkı düşünmeyi bilmiyor.

rini anmak istiyorum. Poetik yanınızı en iyi ele veren şiirleriniz...

Diyorum ki; saçlarımı kesip rüzgâra atacağım!... Ben, o zaman, yeryüzünden Yesenin diye bir şairin gelip geçtiğini bilmiyordum. Elli yıl sonra baktım ki; Yesenin de saçlarından söz ediyor...

Hasret şiirini yazdığım da yedeksubaydım. Altı ay önce yitirdiğim sevgili eşim, sevgili Süheylâ'mdan uzaktaydım..

Bir şiirin oluşumunda etki kaynağı önemli... Şairin yaşadığı koşullar da... Şairin doğasında o etkilere dönük bir yan da var. Bireysel konumu, tanıklık ettiği olaylar/ durumlar... Gelelim şiirinize; şiirinizin genel dokusunda bunları gözlemek olası. Öne çıkan diğer bir yanınız da; lirizm. Öteden beri süregelen bu

yanınızı 'Güz Türküleri' (1991) toplamında da görüyorsunuz.

Güz Türküleri'ni uzun bir aşk şiiri yazmak için yazdım. Aslında uzun şiir yazmak kısa şiir yazmaktan daha kolaydır. Dikkat ederseniz, **Güz Türküleri**'nde birtakım ufak tefek düşüşler var. Orada kısa şiirin yumuşaklığını, biçimselliğini kullanmaya çalıştım. Bunu **Atatürk Kurtuluş Savaşı**'nda da yaptım.

Şimdi bakınız, Türkiye'de bir düşünsel altyapı eksikliği var. Bunu, Aziz Nesin; 'Türk halkı ahmaktır', diyerek dile getirdi. Aziz sonuçlarla uğraşır, onun sanat görüşü de bu. Ama doğru söylüyor.. Yadırgadılar oysa. Aslında Türk halkı düşünmeyi bilmiyor. Düşünsel altyapımız 15. yy. dan beri hadım edilmiş. Dikkat ediniz; bizim edebiyatımızda, Batıyla ilişki kurduğumuzdan beri, bir yenilikçi tutturmuş gidiyoruz... Tanzimat'tan '2. Yeni' ye kadar... Dünyada nerede görülmüş yeniliğin bir ekol olduğu. Bizim saçmalığımız buradan geliyor. Biz şiirde düşünce deyince, hep politikayı düşünmüşüz. Nâmık Kemal'den Nâzım Hikmet'e, Müslim Çelik'e kadar bu böyle.

Öbür yandan; sanat deyince de, şiir deyince de yenilik düşünülür. Bunun tersini düşünüyorum. Neruda, **Yaşadığımı İtiraf Ediyorum** adlı öz yaşam öyküsünde şöyle der; orijinallik, fanteziler bunların hepsi saçmadır. Şiirin iki temeli vardır; biri dil, diğeri de yaratış... Benim şiirlerimde de belirleyici olan budur.

Bakın, çok sevdiğim karım öldü. Oturup da üzüntülerimi şiire dökemiyorum. Niye biliyor musunuz? Ben 18 yaşımdayken yazmışım birçok şeyi. 20 yaşında; 'Ben yalnızlığı/ Gökte uçar gördüm./ ben yalnızlığı/ Garip naçar gördüm./ Ben yalnızlığı/ Gelip geçer gördüm.' diye yazmışım.

80 yaşında, şimdi o yalnızlığı yaşıyorum... ■

Ö D Ü L L E R

DÖNENÇE
ŞİİRİN
YALNIZLIK
BURCUNDA BİR ŞAİR

Biz çocuktuk. Annelerimiz onun sözleriyle ninniledi bizi. Ebemgümece, incirop, evelik toplar baldıran suyuna katar yerdik. Hollaçelikten heri heri hestaniye, issi hamam kubbesinden koltasına geçer yorgun düşerdik.

Cem Karaca "Hikâye"yi söylerdi. O sözler bizi çılgına çevirirdi.

O izlekten gidip şairini bulduk.

İlk sevi mektuplarımıza onun dizeleri yazıldı. Odizeler yalnızlığımıza eş oldu.

İpilderdi yüreğimiz ondan şiirler okuyunca:

"Bu yerlerin havası ağacım. Bize yaramadı" der, söz uçururduk birbirimize. Ardından ağlayasınız gelirdi:

"Lavanta kokuları gelir uzak mahallelerden,

Yel estikçe sıra sıra kavaklar sallanır, Bir yoksulluk, bir yalnızlık, bir gurbet

İnsan nasıl olsa kutlanır."

Ve sanki onun sözünü tutarcasına; "Türkiye uçsuz bucaksız ağaçım!

Bu yerlerin havası bize yaramadı

Kalkıp başka şehirlere gidelim artık.

Çare kalmadı."; kalkıp yollara düştük;

Genç ömrümüz bir şiir boyu yol aldı onunla taşra sokaklarında. Orhan Veli'yi onunla keşfettik!

Ki; büyük kent varoşları almıştı bizi içine. Cahit Külebi'nin şiirine dışarıdan ve içeriden bakınca bu etkileri, bu açılımları görüyorum. Onun lirizminin kaynakları da buralardan geliyor. Yalın ve içli söyleyişinde halk duyarlılığından esintiler taşması Külebi'nin şiirinin en gözde yanını oluşturur.

Okudukça çoğalan bir şiir. Sözünu halk arasında dolaştırır Külebi, Şiirin yalnızlık burcundan süzer sözünü yine de... İçlidir, dokunaklıdır... Her dem yanınızdadır, sırdaştır, sesdeşir size...

F.A.

1993
SEDAT SİMAVİ
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

OKTAY
AKBAL

"YAZARLAR,
EN İYİ
OKURLARDIR"

50 yılı aşan yazın serüveniniz öncesine dönerek; öncelikle sizi bu uğrağa getiren okuma serüveninizden söz etmenizi istiyorum.

Yazarlar her zaman en iyi okurlar olmuşlardır. Kişiyi yazmaya iten okuduğu kitapların yarattığı etkidir. Hiçbir şey okumadan bir insanın yazma serüvenine atılabileceğini düşünmek zor. Ben, ilkokul yıllarımda başlayan, büyük bir okuma coşkusu içinde oldum. Kitaplar, kendimi, çevremi, dünyayı, yaşamı anlamama, yorumlamama neden oldu. Daha sonra kendi duygularımı, gözlemlerimi kağıtlara dökmek gerekmesi duydum. Okuduklarımın eksik kalan yanlarını tamamlamak istercesine!..

Hep söylediğim gibi, Lise kitaplığında öyküler, romanlar, denemeler edebiyatın gücünü, etkisini, önemini bana hissettirdi. Dergiler, kitaplar, gazetelerle içli dışlı olmam ilkokul dönemimde başladı.

İlk yazma eylemine yönelişinizde bunların etkileyici/yönlendirici birer kaynak olduklarını söyleyebilir miyiz?

Kendimi bildim bileli işim gücüm yazmak! Okumak ve yazmak! Öykü ustalarım, Sait Faik ve Sabahattin Ali olmuştur. Semaver'den Kağnı'ya kadar, daha sonraları Esenal'a kadar. Doğallıkla yabancı öykü yazarları, Çehov, Pirandello, Katherine Mansfield... Kısa öykünün edebiyat türleri içinde çok zor bir alan olduğunun bilincindeydim. Pek çok değerli romancı varken, öykücülerin neden bu denli az olduğunu düşünmek gerekir.

Öyküler, romanlar, denemeler, anılar... Bu yazma serüveninizin ayrılmaz birer parçası... Siz, Oktay Akbal'ı daha çok hangisinin yanı başında görmek, onun serdümcüsü olmasını isterdiniz?

Benim on dört öykü kitabım var. Yirmiden çok da denemelerim. Ben iki tür arasında bir fark görmem. Her öykü bir denemedir, her başarılı deneme de öyküye yakındır. 1940'lardan bugüne, öykü ile denemenin bir karışımı sayılabilecek 'yazı'lar yayınladım. O kadar ki, bunlara 'öykücük' dedim. Ben sözü fazla uzatmaktan kaçınıyorum. Az sayfada çok şey anlatılabilir. Nasıl şiirde yoğunluk gerekliyse, öyküde de öyledir. Hatta romanda da... Yüz sayfada anlatılan bir olayı, bir durumu, bir yaşantıyı neden beşyüz sayfada sunmalı? Bence şiir de, öykü de bir mermer yığınınından çekiçle parçalar çıkarıp ortaya güzel bir heykel çıkarmaya benzer.

Yıllardır güncelliğin nabzını tutan bir uğraş içindesiniz üstelik. Gazeteciliği sizin asal yanınız olan bu yazınsal uğraşınızın neresinde görüyorsunuz? Bunun hep yazınsal uğraşı öldürdüğü söylenir! Ne dersiniz?

Ö D Ü L L E R

Gazetecilik ile edebiyat birbirine ters düşen uğraşlar sayılır. Oysa gazetecilik bir yazarın gelişmesine yardım eder. Pek çok ünlü başarılı yazar gazetelerde yazarak ustalaşmıştır. Yaşar Kemal'den Orhan Kemal'e, Sait Faik'ten Esendal'a, daha başkalarına kadar... Ben gazetecilikle edebiyatçılığı bütünleştirebilenlerdenim. Yaşamı yakından tanımak, yaşamı günü gününe yorumlamak yazarı fildişi kulelere kapanmaktan kurtarır. Derler ki, gazete çalışmaları yazarın yaratıcı gücünü yok eder, daha doğrusu, ona yaratıları için zaman bırakmaz. Bence böyle bir sav doğru değil, hekim olan, öğretmen olan, profesör olan, subay olan, tüccar ya da işadamı olan nice ünlü yazar var, hepsi bu uğraşlardan kendi yapıtları için gerekli malzemeyi çıkarmışlardır. Yalnızca fildişi kulesine kapanmış olanlar da var elbet, onlardan da usta yazarlar çıkmıştır. Ama dünyanın büyük yazarları yaşamın içinden, yaşamlarını başka işlerde kazanmaktan gelmişlerdir. O yaşam deneyimlerinden yararlanmışlardır.

Kırmızı Tenteli Tramvay, Babiâli'deki 50 yıllık serüveninizin tanıklığını yapan, oldukça özgünce dile getirilen anılar demetini oluşturuyor. Senin Adın Aşk'ta yer alan denemelerinizde ise yaşamın bir başka yerdeki gerçekliklerini; farklı duyarlıklar, farklı ortamlardaki

'an'lık durumlardan, 'kesit'lerden, duygulanımlardan yola çıkarak dile getiriyorsunuz. Bir yanıyla deneme, bir yanıyla öykü uçları... Onca yalınlık, içtenlikle ağır gelen bu iççeliğe bir başka tanım getirirsek/getirebilirsek... İlk sözümüz ne olmalı?

Son çıkan kitaplarım, **Kırmızı Tenteli Tramvay**'da gazetecilik anılarım yer alır. Elli yılın kısa bir hesaplaşması. **Senin Adın Aşk**'ta ise daha çok gazetelerde çıkan kısa denemelerim. Kimi öykücüktür, kimi de anılardan kaynaklanan düzyazıdır. Yukarıda da bu tür yazılara 'öykücük' adını verdiğimi söyledim.

Ve bunlarla; onca yıllık emeğe; yazına, kültüre adanmış ömre verilen bir ödül... Ödül, sizce neyin anlamı, tanımlanışı (ki, varsa eğer), simgesidir?

Ben 1951'den beri edebiyat alanında ödüllerin kurulmasını savundum. Vatan gazetesinde çıkan yazılarımda hep bunu işledim. Hatta Ataç'la bile tartışmalara girdim. O, ödüllerin yarsızlığını söylerdi. "En iyi kitaplar çoğu zaman ödül modül alamaz", derdi. Bence ödül bir çeşit yüreklendirir. Toplumun dikkatini ödül dolayısıyla edebiyata, kitaba çevirir. Bana göre ödüller daha çok yazma uğraşının ilk yıllarındaki kişilere verilmeli. Altmışından, yetmişinden sonra ödül almak pek bir anlam taşımıyor. O yaştaki birini ödülle yüreklendirmişsin de ne olacak? Ben 1958'de Türk Dil Kurumu, 1959'da Sait Faik Ödülü'nü aldım. Otuz beş yıl sonra da Sedat Simavi Ödülü'nü! Daha doğrusu değerli öykücü dostum Vüs'at O. Bener'le paylaştım. Bu yaşta yüreklendirilmek epey geç kalmış bir çaba değil mi? Ben ödüllerin yararına inanırım. Bu yüzden de pek çok seçici kurulda yer almışım. Şu anda da Sait Faik, Haldun Taner öykü yarışmalarında görev yapıyorum.

Günümüzde yazarın bu tür misyonlara, gönendirmelere, öne çıkarılmalarına gereksinmesi var mı?

Yazarın ilk misyonu, ilk görevi yapıtının belli bir sanat değeri taşıması-

dir. Önce, bu... Okurlara ulaştıracağı bildiri, mesaj daha sonra gelir. Edebiyat yapıtları insanlara yaşamın anlamını sunar, barışı, insanlığı, dostluğu, kişinin kendini, çevresini, yaşamı anlamasını, duymasını... Bu kendiliğinden gelen bir misyondur. Sanat yapıtları gelecek kuşaklara önce sanat değerlerinden, sonra da insanlığa yaşamın önemini, anlamını tam bir yoğunlukla, derinliğine duyurma ustalıklarından kalırlar.

Yakın dönemde okurunuzu hangi ürünlerinizle buluşturacaksınız?

Yazar her zaman yeni çalışmaların içindedir. Bu, onun doğal yapısıdır. Benim de bir iki yıldır çalıştığım iki roman, isterseniz uzun öykü deyin,

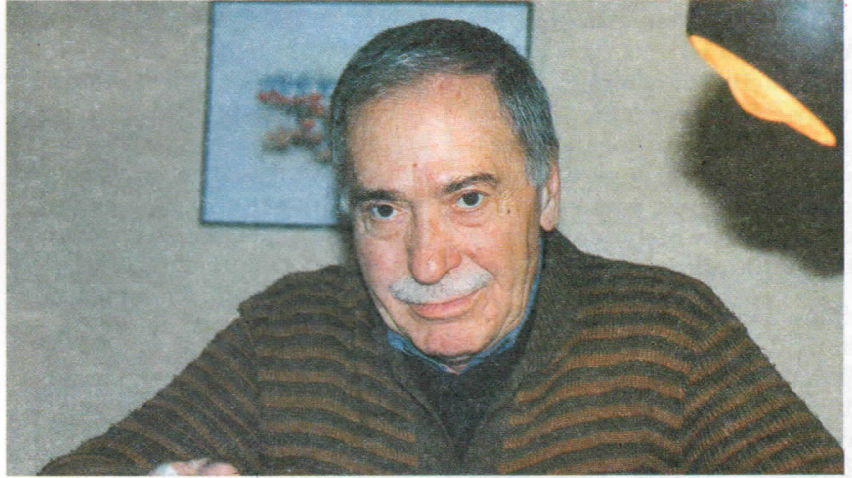
Yazarın ilk misyonu, ilk görevi yapıtının belli bir sanat değeri taşımasıdır. Önce bu. Okura ulaştıracağı bildiri, mesaj daha sonra gelir

çalışmalarım var. Gazete yazılarımda da edebiyatın önde geldiğini biliyorsunuz. Benim için bir yazı bir kez okunmakla kalınmamalı. Zamanla değer, önem kazanmalıdır. Belgesel açıdan olduğu kadar, okura yeni bir tat, yeni bir bakış, taze bir görüş getirmesinden de... Yaşadıkça, öykülerle, denemelerle, romanlarla içli dışlı olacağımı biliyorum. Kendi yazdıklarım kadar başkalarının yazdıklarını da severek, okuyarak, özümseyerek... İnsan bir kez kendini '24 saat' edebiyat adamı saymasın. Ataç'ın dediği gibi '24 saat' edebiyatla yaşamak büyük bir mutluluktur. Ben gücümün yettiğince bu mutluluğu duydum. Yaşadıkça da duymayı sürdüreceğim. ■

1993

SEDAT SİMAVİ
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

VÜ'SAT O. BENER

"YAZMAK,
YAŞAMA
ORTAMINDAN
KAYNAKLANIR"

Öykücülüğümüzün gelişiminde önemli bir yeri olan '1950 Kuşağı' yazarlarındansınız.. Bu kuşak içinde yer alan yenilikçi anlayışın öncülerinden birisiniz. Yazarlığınızı giz gibi hep saklı tuttuğunuz gözlenir. Gerçi sonuçta insan yazdıklarıyla var oluyor. İlle de gündemde olabilmesi için, sürekli kendisini öne çıkarması gerekmiyor. Ama 93'ten şöyle bir geriye dönelim... İlk yazı serüveninizden yola çıkalım...

Bu serüven, diyebilirim ki bir aile ortamında başlamıştır. İlginç bir aile ortamıdır bu. Baba, özellikle Doğu dillerini çok iyi biliyor; Farsça, Arapça... Ayrıca Fransızcası da var. Annem de bir kadı kızı. Dedem çocuklarının kültürü üzerinde çok etkili olmuş birisi... Kızını da o zamanların Fransız Koleji'ne veriyor.. Bir tek Türk kızı var orada, Kadı Sait'in kızı... Fransızca eğitimini burada tamamlıyor... Babam Halep idadesini bitirdikten sonra İstanbul'a geliyor, üniversiteyi orada okuyor. Fen Fakültesi Tabii İlimler Bölümü'nde doktora yapıyor. Bilim doktoru... İlk devrim hükümetinin Amasya Maarif Müdürü oluyor... Amasya'dan Merzifon'a geçiyor. Aldığı talimat şu: Bütün

yabancı okulları kapatın... O zaman kültür emperyalizmini de ortadan kaldırma gibi bir amaç güdüyor sanırım. Ve babam buna memur ediliyor. Gidiyor Fransız Koleji'ni kapatıyor. O arada, oranın yerlileri sizi evlendirelim diyorlar... Babam da (Mustafa Raşit Öner) I. Dünya Savaşı'na girmiş, Çanakkale Savaşı'na katılmış, uzun süre ailesinden uzak kalmış; aşağı yukarı 32-33 yaşında ailesiyle buluşabilmiş, serüvenli yaşamı olmuş biri... Ona uygun olarak da annemi öneriyorlar... Ondan sonraki aile ortamı içinde de ben, kardeşim Erhan Bener, küçük kardeşim Bilge Bener (Bölükbaşı)... Annem, özellikle okuma konusunda çok titizdi; hepimizin üzerinde büyük etkisi olmuştu.. Babam da kuşkusuz. Dil çok önemsenirdi bu ortamda... Bir eleştiri havası sürekli olagelmiş, ama bu bir hoşgörü ile birlikte götürülen bir şey olduğu için; özellikle dile karşı, kendi dilimizde Türkçe'mizde Osmanlıca'yı da iyi bilme gereğini o zaman vurgulamıştı. Kaldı ki devrimden sonra, öztürkçe akımının hemen hemen önde gidenlerinden biriydi. Kendi el yazısıyla anılarını okuyorum, dili oldukça da iyi...

Bir de amcamız var, Cemil Se-

na.. O da felsefeci... Onunla birlikte İstanbul'a gitmişler. O Sorbon'da okumuş...

Demek ki, buradan, bu ortamdan kaynaklanan bir şey var...

Bu ortamdan küçük yaşlarda ayrılmak zorunda kaldım. Parasal nedenlerle beni askeri okula verdiler. Liseyi Harp Okulu'nda okudum, asker olarak bitirdim. Ama bunun amacı şuydu, öğretmen olduğu bunun hepsini kaldıramayacağı için, bundan sonra istediği bir dalı, branşı da seçebilir düşüncesindeydi babam. Fakat II. Dünya Savaşı patlayınca, bütün bunları da kaldırıverdiler. Biz yüksek öğrenimimizi de yapamadık. Bu, bana 12 yıla mal oldu. 12 yıl subaylık yaptım. Zorunlu hizmet süresi tamamlandığında, 1953'te ayrıldım. Ege yöresinde, son olarak Siirt ve Ankara'da görev yaptım. Pek fazla dolaşmadım. En son Doğu hizmetindeyken istifa edip ayrıldım. Hemen Hukuk Fakültesi'ne girdim. Avukat oldum... Serbest avukatlık benim yapıma ters geliyordu. Devlet kurumlarında çalışmayı seçtim...

Diyeceğim, bu yazarlık serüvenindeki birtakım zaman kayıplarını büyük ölçüde bu bürokrasideki çalışmalarım etkiledi.

Ö D Ü L L E R

Aile ortamından çıkışınız, askeri okulda okumanız... Ergenlik, gençlik döneminiz... Kuşkusuz bir yapının üzerine birtakım şeylerin inşa edilmesi gerekiyor. Şimdi o süreçte yüzgöz olduklarınız; yazı ve kültür coğrafyanızın biçimlenmesinde etkilendikleriniz...

Şunu belirteyim: Erhan Bener Kıbrıs doğumludur... Babam da, ilginçtir, biraz geçimsiz biriydi. Milli Eğitim'le bağdaşmadığı yönler olmuştur. O sırada İngiliz hükümeti oradaki Türk lisesi için öğretmen arıyor; ve babam kararını verdi, bizi de aldı götürdü. Kıbrıs'a gittik... İngiliz Yönetimi var... Türk lisesinde fizik hocası... Ben de ilkokula İngiliz Koleji'nde başladım... 1928-29 Harf devrimi yeni başlıyor. Yönetim benim için özel bir Türkçe Öğretmeni tuttu; ve o öğretmen benim yeni harfleri öğrenmemi sağladı. Eski harfleri bilmem... Yeni harflerle İngilizce öğrenime başladım. Çok uzun sürmedi, tekrar Türkiye'ye dönüldü... Sınıf atladım... 16 yaşında liseyi bitirdim.

Ortaokulu bitirdiğimde aşağı yukarı, çağın Türk edebiyatçılarının yüzde doksanını okumuştum. Onun dışında, annemin etkisiyle, Fransız klasiklerini okumuştum. Lise çağında tamamen matematiğe, geometriye, fen bilimlerine ağırlık verdim. O kadar gariptir ki; demek ki yetişme ortamımızdan gelen bir şey bu; tarihten, edebiyattan, psikolojiden -hoşlanmazdım değil- çalışmazdım. Çünkü edebiyatı rahatlıkla yapabiliyordum.

Diyebilirim ki; Harp Okulu'nu bitirinceye kadar, onun üzerine pek fazla bir şey eklemiş değilim. İşte ondan sonra ki aşamada, rastlantılar, Ege'de bilge/zeki bir arkadaşla karşılaşmam... Bir askeri yargıç...Derken, yine

Fransızca bilen yedeksubay bir arkadaş çıkageldi... Böylece bir grupçuk olduk... Yıl 1946'lar... Tek Parti Dönemi... Pek tabii politikaya filan da yanaşmaya başladık. Tan gazetesi okunuyor, Nâzım Hikmet gizli gizli okunuyor... Edebiyata orada yöneliyoruz iyice grubumuzla. 1948'de Ankara'ya geldim. O zaman da Erhan Bener Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okuyordu. Onun da bir grubu oluşmuştu. Onlara katıldım. Bekârdık. Bizim bekâr odalarımız hep yazınla, politikayla ilgiliydi... Bu da düşünce düzeyindeydi tabii...

Ege'deki arkadaşların da süre-

Kendime özgü bir çıkış yapmak, daha çok da kesiti verirken trajiyi yakalamak, fazla söz söylememek; duyulmak; yani okuyucudan da biraz yorgunluk beklemek gibi bir düşüncem vardı.

li beni özendirmeleriyle bir hayli tasarılarım vardı... Şiir, öykü... Roman değil. Tuhaf bir şekilde romana kayamıyorum. Ailede roman türünde Erhan Bener... Kurgu yeteneği büyük...

O sıralarda da çağın edebiyat adamlarını yakından izleyip okuyorum...

Kimleri, örneğin?

Sabahattin Ali, Sait Faik... Rus klasikleri... Özellikle Çehov... Fransız romancıları, öykücüler... Bunlar hep üst üste geldi. Erhan Bener'le de yine iletişimi-miz, mektuplaşmalar yoluyla devam ediyor. Yazdıklarımızı birbirimize gönderiyoruz; karşı-

lıklı bir hayli birbirimizi etkiliyoruz... Sonra Ankara'ya geliyorum.. O gruba katılıyorum... Onların içinden birini hep anıyorum; Üzülerek de söylüyorum ki, sürdüremedi... Oğuz Er-mumcu. İyi bir şairdi, romanı da çıktı... Onlarla birlikte olmak beni bir hayli pişirdi. Ama ben çok çekingendim. Onlar hep yazıyorlardı, çiziyorlardı... O zaman halkevinin açtığı yarışmalar vardı. Üçümüzün adına ortak isim verilen bir öykü yazmıştım... Üçüncülük almıştık... Kitap hediye ediyorlardı... Onu bölüştürmüştüm... Çehov'un etkisinde olan bir öyküydü. Taşra tiyatrolarının küçük serüvenini anlatmıştım.

1950'lere geliyoruz. Yeni İstanbul gazetesinin New York Herald Tribune gazetesiyle düzenlediği bir yarışma açılıyor... Çocuklar çok ısrar ediyorlar; 'Ağabey, sen artık yaz, bir şey çıkar...'

Sait Faik öykücülüğünün atmosfer öykücülüğü olduğu gibi bir kanı vardı bende. Ama onun belli başlı bazı öyküleri vardı ki; gerçekten benim üzerimde çok etki yaratmıştı. Örneğin, **Plajdaki Ayna , Haritada Bir Nokta, Alemdağ'da Var Bir Yılan...**

Bir yandan da Memduh Şevket Esenal'ın öykülerini okuyorum, bunlar hoşuma da gidiyor. Kendime özgü bir çıkış yapmak, daha çok da kesiti verirken trajiyi yakalamak, fazla söz söylememek; duyulmak; yani okuyucudan da biraz yorgunluk beklemek gibi bir düşüncem vardı... Bu öykü (Dost) bir atılım oldu benim için...

Öykücülüğünüzde özgün bir yan var. Kuşağınız içinde ardılınız dönem öykücülerini etkileyen birisiniz. Öykünüzde ön planda olan bireyin dünyasıdır. Ona dönerken de; onu birçok

Ö D Ü L L E R

şeyden yalıtılmıyorsunuz. Yani onun bir anlık durumunu, bir anlık kesitini verirken dilde özellikle çok ekonomik davranmanız... Simgesel yoğunluğu öyküye ağıdın, anlatılan/yansıtılan gerçekliğin birçok katmanı birlikte içerdiğini de görüyoruz. Romanlarınızda da bunları daha da boyutlandırdığınızı gözleriz... Yenilikçi bir anlayışı içeren yanınız var.. Orada gözlenilense şu: Eleştirel düşüncenin anlatımınızın dokusuna renk vermesi... Öykücülüğünüze bu boyuttan baktığımızda; ince bir humour, buna tam kara mizah da denilemez, yergiyi de içeren; toplumsal yapıdaki oluşum ve değişimlere, çözümlere dönük eleştiri...

Anlatımdaki o yoğunluk birbirine koşut olarak sürüyor.. Özet olarak şunu söyleyebiliriz: Öyküde gelinen yerde, kendi yaratı ortamınızda özgün bir yapı kurabilmişsiniz. Sanırım bu da bir hesaplaşmadan sonra varılan yer... Bunu yaparken; kendi öykü evreninizi kurmaya dönük ne tür hesaplaşmalara yöneldiniz?..

Bir kere bunu ikiye ayıralım. Dille olan ilişkimde hemen hemen bir müzik adamı gibi çalışmayı düşündüm. Yani dilin müzikalitesini yakalamayı... Bu yakalama sözünü de sevmem ya, artık dilimize yerleşmiş.. Müzikle ilgili çalışmalarım da oldu, yine Erhan Bener'in sayesindedir. Çünkü 11 yıl kadar dışarıda kaldı. Ve o dönemde klasik batı müziğiyle çok sıkı ilişkisi oldu. Buraya döndüğünde, büyük bir diskotekle birlikte gelirdi her seferinde. Onunla müzik dinleme ve müziği çözümlenmeye yöneldim...

Matematikle çok sıkı ilişkim olması da sonuçta, dilde hem ekonomiyi hem de müzikaliteyi çok

dikkatle kullanma gibi bir yönelimi oluşturdu bende. Dil bakımından söyleyeceğim bu.

Eleştirel yönden ise yine çevremdeki gözlemlerimde çok dikkatli, suskun, gözleyen bir insan olarak yaşadım. Ve 50'den sonra, özellikle Dost'un ortaya çıkmasından sonra, belki hak etmediğim büyük ilgi de gördüm çevremden. Ankara bir ekol haline gelmişti... Bizim evimizde İlhan Berkler, Cevdet Kudretler, Erdal Öz, Özdemir Nutku, birçok kişi gelirdi... Bir de onların pek yaklaştığını sanmadığım müzik çevreleriyle de ilgim oldu. Türkiye'ye gelen yabancı müzikologlarla ya da yönetmenlerle röportajlar yaptım. Bunlar radyoya verildi. Bütün bunları bir araya getirecek olursak; hem onlardan aldığım eleştiriler, benim onlara yönelttiğim eleştiriler... Böylece başka bir oluşumu gerçekleştirmiş oldu. Bu arada Bilge Karasu'yu da özellikle belirtmek isterim.

1957'lerde Yaşamamız'la bir dönüşüm vardır. Daha yoğunlaşma, daha simgesel, daha ağırlıklı bir yapı vardır. Daha sonraları bu yapının sürdürülmesi bir kere beni daha geri çekmeye başladı. Daha az, daha öz, daha sıkı öyküler yazma gibi büyük bir sıkıntı içine soktu beni. Ve ben kendimi her zaman frenlemesini bildim. Bana yöneltebilecek eleştirilerin yanında, (verimsizdir gibi), belki övünülecek bir şeydir bu! Kendimi gündemde tutma hesabına hiç ödün vermedim, diyebilirim.

Yoğunlaşma ve inceleme diyebiliriz...

İncelikler diyebiliriz, evet. Tabii, kendi yaşamımdaki birçok iniş çıkışlar; dediğim gibi, 12 yıllık bir subaylık döneminde tanıdığım insanlar, o çevre... Taşra daha çok ağırlıklı oluyor.. Onla-

rın yaşamları.. Benim üzerimde küçük küçük biriken, sonra büyüyen öyküleşebilecek birtakım olanaklar da sağlamış oldu.

Daha sonraları sivil yaşama geçiş... Fakülte dönemim var 5 yıl. Bu dönemde girmedim boya kalmadı diyebilirim: Gazetede gece düzeltmenliği, İstatistik Enstitüsü'nde gündelikle çalışma... Özellikle hukuku bir sanat gibi ele almışım. Bu da benim özelliklerimden bir tanesi olmuştur. Sözelimi, bürokraside çalıştığımda, Danıştay davalarını izledim. Başka davaları vermezlerdi.. Bunların hepsi arşivlerde örnek gösterilen dilekçelerdir. Onlar üzerine de bir sanatçı gözüyle bakmış, yazmış göndermişim.

Öğretmenlik yapmam gerekti.. Cebeci İmam Hatip Ortaokulu'nda bir yıl Türkçe öğretmenliği yaptım. 1956-57'lerde.. Staj dönemimdi. O dönemde, o okulların kaynağını gördüm... Kaynaktaki insanları tanıdım. O çocukların kafa yapılarına eğildim. Bunlar derinlemesine de yazılmadı, yazılması gerekir... Onlara ben bir yıl içerisinde Türkçeyi öğrettim, yeni baştan... O gençcik çocuklar benimle birlikte gramer öğrendiler... İlk kez oradan ayrıldığım zaman çocuklar sınıfa girmeme kararı aldılar. Bu kadar etkilenmişim onları. İmece usulüyle 60-70 tane klasik çocuk kitapları okuttum. Oyun sahnelettim...

Ödüllerin çok eleştirildiği bir dönemde ödül almak, bazen, ters bile gelebiliyor. Yine de ödüllerin bir anlamı, ivdirici bir yanı var yazar için. Ne dersiniz?

Ödüllerin yararlı olduğuna inanırım...

Varolana ilgiyi yöneltmek açısından... ■

ARİF DAMAR

"YAZMAK İSTEMİYORUM"

Son birkaç yıldır az ürün veriyor, az şiir yayımlıyorum. Özellikle 1992'de sadece iki şiir yazdım, ya-

mış, aynı yıllar beklemiş ve yazılmıştır.

Bunlar, anlattığımda da anlaşılıyor, arada başka şiirler yazdığımı göre kural sayılamaz, **istisnad**lır. Orası öyle olmakla birlikte benim küçük bir özelliğimi açıklar. Biçim kusursuzluğuna ulaşmadan şiirlerimi ortaya çıkarmıyorum.

Arada birçok yeni şiirler yazdığım

Söyle Söyle Hadi

Umarım

Aç susuz değılsindir saksıların mutludurlar

Bu yıl da aslan Tekir

Üç yavrunun üçüne de çabucak

Kediliğın gizlerini öğretir

Gelecek yıl yeniden başlayacak

En akla gelmeyecek çirkin herifi

Sen bir görseydin ilk gençliğinde

Har vurup harman savurdu

Bencillik ede ede

O güzellik şimdi nerde

Gölköy'de başlamıştım ben bu şiire

Çamaşırlar mandalsızdı iplerde

Aklım bulutlara takıldı durdu

Kuruyunca uçup giderler diye

Durmadan ben konuştum

Hadi sen de bir şey söyle

Söyle söyle hadi

Neler beklemiyorduk elimizden her şey gelecekti

Avut kendini kış çiçeklerinle - Yaz gelir

Gelir yaz - Yazı unut

Eksilmedi bendeki umutsuz umut

Kedilerinle

Ne sevimlidirler - Avut kendini

Yiten yitti

Yitirdiklerimizi unut

Sessizlik kimsesizlik sonra ben

Beni de unut istersen

Unutma

Unutma yalnız sevdamızın şiirini - Hadi adını söyle

Söyle söyle hadi

- "Bekle Beni"*

Ah umudum

Ah bu böyle

"Bekle beni döneceğim

Ölümlün ötesinden olsa bile"

Yoksa yoksa biz

Ah nasıl bile bile

Ölümlerden ölüm beğeniriz

Haziran - Eylül 1993

* Konstantin Simonov

yımladım. İlki, **Tenes'dim Ben de**, öteki **Eski Adı Sabbar**.

Tenes'dim Ben de şiirini 1984'de Bozcaada Cezaevi'nde yatarken düşündüm. Orada esinlendim diyebilirim. **Tenes**'le aramızda bir benzerlik vardı ya da ben öyle gördüm. Cezaevinde kaldığım kısa süre içinde (topu topu 51 gün) az da olsa bu şiir üstünde çalıştım. Ama sonunu getiremedim. Bir kenara bıraktım, sonra yeniden ele almak

üzere. Aradan sekiz yıl geçti. Birçok kez bu şiiri yeniden yeniden yazmak istedim, olmadı. İstedğim gibi olmadı. Arada başka şiirler yazdım, kitaplaştırdım. İşte geçen yıl son kitabımı düzenlerken **Tenes'dim**...e yeniden eğildim. Bu kez başardım, yani istediğim gibi bitirebildim. Yayımladım ve kitabıma da aldım. Sözümlü ettiğim öteki **Eski Adı Sabbar** şiirimden serüveni de buna tam bir paralellik gösterir. Aynı yerde aynı zamanda düşünül-

mü söyledim. Onlar da o kadar fazla sayılmaz. Azlığına karşın her birinin üstünde sanıyorum hiç kimsenin ayırmadığı kadar zaman ayırdım. Örneğin **Kırık Makarayı** hiç elimden bırakmadan üç ayda tamamladım. Bir aydan az zamanda elimden çıkan şiir hiç yoktur diyebilirim.

Evet geçen yıl, yani 1993'te bir tek şiir yazdım, yayımladım: **Söyle Söyle Hadi**. 1993 yazını İstanbul'dan uzak bir Bodrum köyünde geçirdim.

Oldukça uzun bir zaman kaldım orada. Giderken sağlığım kötüydü. Hafif sayılmayacak bir depresyon geçiriyordum. Artık büyük kent yaşamına, İstanbul'a dayanamıyorum. Doğanın dürüstlüğü sağlığıma kavuşturuyor beni, yaşama sevinci uyandırıyor. Sabah karanlığında uykumu almamış olsam da uyanıyorum. Gözlerimi doğu çevrenine dikip yeni bir günü, yeni bir dünyayı özlem ve coşkuyla bekliyorum. Dünyanın en güzel zamanı güneşin doğmadan, karanlığın ağır ağır eridiği, incelendiği, yerini aydınlığa, beyazlığa bıraktığı zamandır. Güneşin doğuşu, ilk ışıkları da bir güzelliştir ama, önceki zaman bambaşkadır.

Evet, doğa dürüsttür dedim. Bitkiler, çiçekler, ağaçlar ve hayvanlar dürüsttür. Onlara verdiğinizin, emeğinizin karşılığını size fazlasıyla öderler. Kent, büyük kent demek, insan, insanlar demek, insanların bitkilere, çiçeklere her geçen gün daha az benzemeleri bana acı veriyor, dayanamıyorum. Doğanın erdemli güzellikleri içinde okumak, yazmak bile bana gereksizmiş gibi geliyor. Doğanın bir parçasıymış gibi bir ağaç, bir kaya parçası gibi susmak. Doğanın yarattığı deniz kabukları, güneşin ve tuzun biçimlendirdiği taşlar, ağaçlar ve saz kökleri, insan elinin yarattıklarından daha çekici geliyor bana.

Kuki ve Rambo'yu (ikisi de köpektirler) birçok insandan daha çok özlüyorum. Onlarda içtensizlik, ikiyüzlülük yok.

Siz bana ne sordunuz ben size neler anlattım.

Özetleyeyim: Titizliğim, sağlık sorunlarımla birleşince, buna bir de çirkinliğin dünya egemenliğini katarsak içimden yeni şeyler üretmek isteği uyanmıyor. **Home-ros**'tan, **Neruda**'ya kadar hele çağımızda öyle söz güzellikleri yaratıldı ki, şiirden anlayan bir şairi umutsuzluğa düşürecek kadar.■

YAZARLIK SERÜVENİ DEDİĞİMİZ

Faik Baysal

N. Vautrin'le bir doktorun beklem odasında tanıştım. Baldır bacak ve popodan yıkılan bir magazin dergisinde. Koca dört sayfayı aşan yazıyı önce hiç önemsemedim. Beş on satır okuyunca rahatsızlığımı bile unuttum ve ellerine geçen her yapıta yarım yamalak göz attıktan sonra ahkâm kesen yüce eleştirmenlerimiz gibi üzülerek yanıldığımı anladım. Bu duruma bir anlam da veremedim. Ne işi vardı kılı kırk yaran, okuya okuya gerçekliğine gözü kapalı inandığımız ve bilimsel değeri olduğunu sandığımız saçmalıkları bir havanda dövermiş gibi ezip geçen, karşı verilerle çürüten bu alçak gönüllü adamın yaratıcısı utanmazların cebini dolduran böyle bir seks ormanında? Neyse, bunu da hoş karşıladım. En güzel güllerin bazen çöplüklerde açtığını vurgulayan şu Çin atasözü ne kadar da doğruydü.

Büyük, anlayamayacağımız kadar ulu olan bilim adamlarına göre dünyada ne varsa hepsi programlanmıştı. Bunların en başında insan geliyordu. Hepimiz duygu, düşünce ve esenlik yönünden bizden çok önce gelen atalarımızdan birinin de mirasçısıydık. Ne yaparsak yapalım birer tutsaktık, çoğunlukla yeteneklerimiz bile bu aktarımı bize taşıyan hücre ya da genlerimizde gizliydi. Vautrin'e göre bunun gerçekle hiç biri ilgisi yoktu ve bunlar ünlü olmak, bir şeyler yapmış görünmek ve kafa-

mızı büsbütün karıştırmak isteyen budalaların ılık yumurtalarıydı. Adını hiçbir yerde duymadığım, bu güne kadar yazılarına hiçbir yerde rastlamadığım bu adama göre insan sanıldığı gibi bir bulmaca ya da beyninin labirentlerinde yitip gittiğimiz bir bilinmeyen değildi. "İnsan geçmişten hiçbir şey almaz. Çırlıçiplak ve kafası bomboş doğar. Onu biz giydirir, kafasını da biz doldururuz".

Yanlış mı, hangimizi anamız babamız giydirmede? Kafamız dolu mu geldik dünyaya yani? Her şeyde çözümlenmesi olanaksız bir giz arayan, kendileri gibi insanı karanlıklara gömmeyi çok seven ve tarihe bilim adamı olarak geçmek isteyen madrabazlar buna ne derler acaba? Ya üç yüz yıldan beri odunculuk yapan şu Venedikli Trente ailesine ne demeli? Oğulları bugün hem kent hem de bir keman virtüözümüş. Görüşünü kanıtlamak için Papafava'dan başka birçok ilginç örnekler veren Vautrin'e ben de inandım. Yanımda olsaydı elini bile öpecektim. Bilimsel tabuları yıkan insanları çok severim. Masallara inanmadığım için belki de mutsuzum. Yaşamımda ilk kez hırsızlık da yaptım. Dergiyi baldır bacağıyla birlikte çalmamamış edemedim. Herkesin belleğine yerleştirmesini istediğim bu çok güzel yazıyı ilk fırsatta dilimize çevireceğim. Neden mi? Söyledim ya, bizde de o kadar çok yıkılması gereken tabu var ki. Hangi birinden başlamalı bilmem? Neyse, bunu N. Vautrin'e bırakalım şimdi.

İnanın, o gece hemen hemen hiç uyumadım. Sabaha karşı da kafamda bir şimşek çaktı sanki. Anam babamdan ve çevremden sonra kafamı doldurana ve bana kendine göre bir biçim verip bugünkü duruma gelmemi sağlayan, beni geçmişin safsatasından kurtaran sihirbazı buldum. Buna çok sevindim. 1789-1854 yılları arasında

yaşayan, dokuz yılını en ağır koşullar altında Sxpielberg cezaevinde geçiren ünlü İtalyan yazarı Silvie Pellico'yu anımsayınca N. Vautrin'e bir kez daha hak verdim. Evet, benim kafamı ilk başta dolduran bu Pellico oldu işte. **Benim Hapisanelerim** adlı güzel yapıtını bir kez daha okudum. Okumak hastalığına ben bu kitabı okuduktan sonra yakalandım işte. Ondan sonra bir daha da durmadım. Her yazardan kafamda bir şeyler kaldı. Gülmeyin sakın, **Don Kişot'u** ve **Parma Manastırı'nı** hiç sevmedim. Verlaine de bana hiçbir şey söylemedi. Gorki ve Istrati'ye lâf söylemem. Dedim ya, kitap öneren eleştirmenlere hiç kulak asmam ben. Puşkin'in şiirinden de hiç hoşlanmadım. Zola'nın **Jerminal** ve **Nana'sını** bütün Balzac'a değişmem. Kısacası elime ne geçtiyse okudum, O. Henry'i de her zaman bir yana ittim. Beni yazmaya iten en büyük etkenlerden biri de **Minka Abıa** oldu. Siz isterse- niz buna okuma serüveni ya da hastalığı deyin, ama N. Vautrin'e haksızlık etmeyin. Benim ailemde yazıyla mazıyla uğraşan kimse yok. Çok gerilere gidecek olursan dedelerimden bir Çingene de çıkabilir. Peki, insan bazı yeteneklerle doğardı hani? Her şeyin bir kural dışı vardır demeyin bana şimdi. Biliyorum, beni yazarlığa iten yalnızca bunlar değil. Adapazarı'nın Avrupalılar'da bile ünlü olan kehribar sarısı, tadına doyum olmayan patatesinin yaratıcısı, yoksul babası Küçük Osman'ın karlı bir şubat gecesinde eşi ve çocuklarıyla birlikte oğlunun tabancasından çıkan kurşunlarla öldürülüşünü de gördüm ben çocukken daha. "Benim Hapisanelerim ve Küçük Osman beni Anna Karenina'dan bile daha çok etkilediler. Bunlara M. Ş. Esendal'ı da eklemeliyim. Lamartin mi? Birakın şu sofı budalayın. Turgenyev'e hiçbir diyeceğim yok." Babalar ve Çocuklar'da hem kendimi hem de N. Vautrin'i buldum.

Örnekler saymakla bitmez. Saçmalamıyorum, Dokuzuncu Senfoni'yi dinlemeseydim **Sarduvan'ı** yazmamıyacaktım belki. Yanılıyor olabilirim, ama romanımın başta gelen kişisi Kavruk'u sık sık Beethoven'le karıştırdığım çok oldu. Biri eserimin kişisi, biri de ünlü bir besteci. Olsun, muzla keçiboynuzu sandığımız bir nesneyi de yan yana görmeye alışın artık.

Peki, şu yazarlık serüveni dediğimiz şey de nedir gerçekte? Okuyan her insan isterse yazar olabilir mi ya da yazı yazmak hevesine kapılabilir mi? Bu Silvie Pellico-

Yazarlık serüveni diye birşey yok. Gerçek serüven insanın birileri tarafından kafasının, yani ruhunun doldurulmasıdır. Yazar dediğiniz de nedir? Sihirbaz filan değil, anlatan insandır yalnızca.

lar'ın ve Küçük Osmanlar'ın etkisine bağlı bir şey. Müziği çok sever besteci olamaz, okumayı çok sever yazar olamazsınız. Bu gerçeği çürütmeç olanaksız. Vautrin'e göre Tanrı'nın yarattığına bin kez pişman olduğunu sandığı ve "Görkemli bir rezalet" olarak nitelediği şu insan çevresinde olup bitenlerin etkisiyle her an değişen bir yaratıktır. Bu değişimlerin uygun olduğu bir anda Gogol ya da Mallarmé geliverirse fırtınaların koptuğu o kafadan bir yazar çıkabilir. Bundan anlaşıldığına göre insan yazar doğmaz yazar olur. Yazarsam eğer ben de bu yoldan gelenlerden biriyim. Okuduğum kitapların dışında görüp yaşadıklarım da beni çok etkiledi. Çerkeş

Depremi'nde ölüyordum az daha. Otelin altında kaldım, otuz altı kişiden kurtulan yalnız ben oldum. Bu olay Don Kişot'tan daha önemsiz bir kitap mı? Yalnız yazarların yazdıkları değil bazı olaylar da birer kitaptır. Bu kitapları okumayı da bilmek gerek. Çocukluğumun geçtiği Küçük Osman Sokağı'nda bir Ramazan gecesinde para sıkıntısından başka yalnızlıktan ve devletin ilgisizliğinden bunalan öğretmen Kadir Gence'nin şakağına kurşun sıkarak intihar etmesini ve cenazesinin arkasından koşan küçük öğrencilerinin çığlıklarını da unutmadım. Bu romanları da okumam ben. Beni büyüten, tam dinleneceği yaşta yaramazlıklarla bunalttığım Haminnem göz yaşlarıyla durup duruyor belleğimde. Fransız hastanesinde kanserden öldüğü gün Minka Abıa'mı yitirmişcesine üzüldüm. Şiire de bu dayanılmaz acının etkisiyle başladım işte. İyi mi oldu kötü mü oldu, bilmiyorum. Ben de isteseydim benimkiler gibi soğan ve patates tüccarı olabilirdim. Yanlış, bunu yapmak da benim elimde değildi. Kendime ihanet etmeme ilk önce Silvie Pellico izin vermezdi. Bilmem anlatabildim mi? Yazarlık serüveni denen bir şey yok. Gerçek serüven insanın birileri tarafından kafasının, yani ruhunun doldurulmasıdır. Yazar dediğiniz de nedir? Sihirbaz filân değil anlatan insandır yalnızca.

Bu tutkum yüzünden başıma gelmedik kalmadı. Fırsat düşmüşken bunlara da biraz değinmem gerek. Değerli ya da değersiz, koca koca kitaplar yazdım. Bana en çok çelme takanlar da yazarlar oldu. Yani kendisinden başka bir yazarın yazdıklarını okumayan ve burundan kıl aldırmanın, hep "Bana bana" diyen şu yazarlar işte. Hiçbirine aldırmadım, Zola ve Istratiler'in bana çizdiği yolda yürümeyi sürdürdüm. Aç kaldım, Yedeksubay Okulu'nda **Karıma Mektup** adlı şiirim yüzünden tutuklandım.

"Gözyaşı yasaktır askere" dizesi yüzünden suçlu bulundum. Orhan Veli'yi de orda tanıdım. Şu gerçeğe olan inancımı insanların birer siyasal ve ekonomik rekabete dönüştüğü günümüzde de halâ yitirmedim. Okumak yetmez, yazar dediğin gerektiğinde ağlayabilmelidir. Erkekler ağlamazmış. Hadiyin ordan. Haltetmiş bunu söyleyen. Ben ara sıra ağlamayan bir yazarı insandan bile saymam.

İyi ki şu N. Vautrin'i tanıdım, iyi ki o güzel yazısını okudum. İnsanın yazar doğmadığını, yazar olduğunu onun sayesinde bir kez daha öğrendim. Aklınız varsa tabuları yıkın, bilim adamı geçinlerin her dediğine kulak asmayın. Hele kadercilere hemen kışınızdönün. Okuyun, çok okuyun, hele şu Silvie Pellico'nun **Benim Hapisanelerim** adlı yapıtını okumakla yetinmeyin, ezberleyin. Kim bilir, hiç istemem ama, belki bir yazar olursunuz siz de. Aç kalırsınız, yayınevlerinin kapısından kovulursunuz. En güvendiğiniz meslektaşlarınız bile sizi arkanızdan bıçaklar. Dergi ve gazetelere yazılarınızı koyduramazlar ve alacağınız birkaç kuruşu size çok görürler. Bunlara dayanabilecek gücünüz varsa okumaktan yazarlık serüvenine hemen geçin. Bir iki simit parası kazanırsanız bana da biraz borç verin.

Yalnız N. Vautrin'in dediklerini de sakın unutmayın. "İnsan çırpıçıklak, kafası bomboş doğar. Sonra onu biz giydirir, kafasını da biz doldururuz". Bunu sakın unutmayın. Bol bol okumanıza, çevrenizden etkilenmenize karşı yine de yazar olmayabilirsiniz. En uygun anınızı kollayın. Bir Lermontov ya da Hemingway sihirli değnekleriyle size de dokunabilir. Bekleyin, sakın yılmayın. Aç kalmayı, tutuklanmayı, hor görülmeyi göze aldıktan sonra bu ülkede yazar olmaktan daha kolay ne var zaten?■

KİRLENEN DÜŞÜNCEYİ NE TEMİZLER?

Sevgi Özel

Üniversiteye hazırlık kurslarına giden bir genç kıza soruyorum. Kurs-okul arasında feleğini şaşırnan bu çocuklara böylesi soruların, nasıl anlamsız olduğunu bile bile.

"Hangi mesleği seçmek istiyorsun?"

"Eczacı olmayı düşünüyorum ya... Düşündüğüm başka bir meslek daha var..."

"Öyleyse onu da gözardı etme!"

"Olmaz... Tercihlerim arasına onu sokmam olanaksız..."

"Niye?"

"Çünkü ben TM'yim. Onu seçmem."

"Nesin, nesin?"

"TM... Ha, TM'yi anlamadınız. Türkçe-Matematik... Bu iki konuda yoğun çalışıyor, kursa gidiyorum. Seçimimi de bunlara göre yapacağım." TM imiş...

Yine okulla kurs arasında başı dönmüş, açlıktan ve yorgunluktan benzi sararmış bir delikanlıya, kapıdan girer girmez annesi soruyor.

"Ne yiyeceksin?"

"Ne var?"

"Çorba, dolma, salata, yoğurt..."

"İkincisinden, üçüncüsünden."

Delikanlı böyle diyor ve elini yüzünü yıkamak için banyoya giriyor. Anne de "ikinci" dolmayı ısıtmak, "üçüncü" salataya ek yapmak için mutfaga...

Dikkat ediyorum, çocuk ve gençler bir süredir bir bakıma "nokta-çizgi" uzunluğunda tümcelele konuşuyorlar. Test alışkanlı-

ğıyla. Onları zorlar, söyleşmeye çalışırsanız da, durum yine iç açıcı değil... Çocuk ve gençlerin sözcük varlığı son derece yoksul. Temel kavramlarla, belli sözcüklerle konuşuyorlar.

Dolma ve salata yemek isteğini kestirmeden belirten gençle, yemek sırasında konuşuyoruz.

"Yorgun görünüyorsun."

"Biraz basket oynadık. C/D'ye 45 çektik. Bizim takım acayip fark atıyor, Sevgi Abla. Öteki üçler nal topladı valla, bu sezon..."

Bu sırada telefon çalıyor. Ara-

*Ailesinin olanakları
elverdiği için paralı bir
okulda okuyan, özel
dersanelerle, özel
hocalarla eksikleri
tamamlanan bu
delikanlı, yüzlerce
yaşıtı gibi, aynı
davranışı sergiliyor*

nan, bizim delikanlı. İster istemez kulak kabartıyor insan. "Dalga; hayret bişi; yok yavu; satarım anasını; acayip geçirdik"lerle birlikte, çoğunca aynı sözcükleri yineleyerek konuşmasını bitiriyor ve dönüyor yanımıza delikanlı.

"Anne be, bu dolma da dandik bişi olmuş bugün..."

Annesi şaşkın, tabaktaki dolmalara bakıyor. Ben araya girip "dandik bişi" ile ne demek istediğini soruyorum. Dilinin döndüğünce anlatmaya çalışıyor. Ben de ona, eve geldiğinden bu yana ağzından çıkanları ve doğrularını... Tam bu sırada televizyonda (özel kanalların biri), bir bilim adamı(!) "Türk dış politikası" üzerine konuşuyor. "Türkiye'nin komşularına Körfez Savaşı sırasında fark at-

tığını söylüyor.

Delikanlıyla bakışıyoruz, o kendini tutamayıp kahkahayı patlatıyor. Annesi, elinde kumandayla başka kanallara bakıyor. İki ayrı kanalda, biri "Süper Turnike..." diğeri "Mega Turnike..." Birinin sunucusu "şekerim"e takılıyor, ötekiindeki isterik kahkahalarla "oyarlar bizi, oyarlar" diyor. Annesi başka bir kanal buluyor. Bir film... Bir adam bağırıyor: "O ne biçim adam! Ayağına işersen yağmur sanıyor..."

Yavaş yavaş ter basıyor beni. Delikanlı az önceki konuşmamızı "ipleme"den, bir elma alıp odasına yöneliyor. Tam oda kapısına gelince dönüp bana;

"Sevgi Abla, sen hâlâ aynı işte misin? Sen de kitap, dil mil diye diye kafayı yiyeceksin valla" diyor, "dikkat et tırlatma ha!" diye ekliyor. Az sonra, odasından bir radyo sesi duyuluyor:

"Tarkankolikler, haydi radyo başına!"

Ailesinin olanakları elverdiği için paralı bir okulda okuyan, özel dersanelerle özel hocalarla eksikleri tamamlanan bu delikanlı, yüzlerce yaşıtı gibi, aynı davranışı sergiliyor. Dahası aynı sözcüklerle konuşuyor. Annesi babası, ikisi de tanıdığım en iyi kitap okurları. Evlerinin neredeyse her odası kitap dolu. Dünyaya gözünü açtığı gün belki, kitapla tanıştı. Ortaokulu yarılınca da değin de babasının deyişiyle, "bir kitap kurdu" idi. Ne oldu peki?

Okulu, dersanesi, radyo televizyon, arkadaşları; kısacası "çevre" ne yaptı bu delikanlıya? Okul ne verdi, dersane ne verdi; ya da ne aldı bu kurumlar bu gençten? Sporun, kültürel etkinliklerin içindeydi, 13-14 yaşındayken buluşlar peşindeydi, bana zorla "şirir"lerini okuturdu. Şiirlerini yayımlayacak yayınevi arardı. Şi-

Salt gençlerin dilinde mi argo sözcükler, senli benli kullanımlar? Büyükler nasıl konuşup yazıyor... Ya radyoların, televizyonların, gazetelerin dili?.. Öğretmenlerin, ana babaların dili?..

irleri ne oldu? Annesi, içimi okuyor sanki...

"Ah sorma... Geçen gün seçeceği mesleği tartıştık, babası da ben de şaşırıp kaldık. Nerde yanlış yaptık diye, bütün gece uyuyamadık. Kirpiğim, kirpiğime değmeden sabahı zor ettim."

"Neden?"

"O bizi, biz onu anlamıyoruz artık. Daha doğrusu anlayamıyoruz. Out'lu, in'li bir konuşması var, şaşarsın. Çabuk köşe olacağı, sık sık yurtdışına gidebileceği bir mesleği olsun istiyormuş. Bizim gibi sürüngenleri oynamanın modası geçmiş."

"Siz mi sürüngenmişsiniz, siz mi?"

"İsteklerinin hiç sonu yok. Düşün bu çocuk, her şeyi varken, süründüğümüzü söyleyebiliyor. Böyle düşünmesinde, böyle davranmasında, ana baba olarak bizim payımız var kuşkusuz. Ancak..."

Ben tamamladım, üzgün anenin sözünü: "Ancak evinin dışındaki dünyanın da payı büyük. Bu yaştaki gençlerin düş dünyasına giremeyen bir eğitim dizgesi var. Anadili öğretimi örneğin... Yazınla çok ilgilenen, şiirler yazan bu gencin tüm coşkusunu köreltti. Yabancı dille öğrenim gördüğü için, kendi dilinin müziğini bile duymadan, başka bir dille düşünmeye zorlandı. Elbette bir başka dili öğrenip konuşması, o dili

konuşanlarla iletişim kurması çok önemli. Ancak bu yol ona, anadilini çok iyi öğrendikten sonra açılmalıydı. Öte yandan 13-14 yaşındayken iyi bir okur olmaya adaydı. Okuma alışkanlığı edinebileceği bir dönemde, kitapla birlikte başka şeyler girdi yaşamına. Okuldaki arkadaşlarında da, öğretmenlerinde de okuma alışkanlığı yok. Her şeyi konuşup tartışıyorlar ama, kitap tartışma konuları içinde yok. Sonra radyo, televizyon ve video. Artan zamanını geçirdiği 'pub'lar, 'cafe'ler, hamburgerciler... Elbette bu son saydıklarım, tüm çocuk ve gençlerin bilmesi, tanınması, tatması, görmesi... Kısacası yaşaması gerekli şeyler ama, bu gerekliliğin ölçüsünü ve sıralamasını bizler bile özümseyebilmiş değiliz."

Gençleri dış görünüşleriyle değerlendirmek, elbette onlara haksızlık olur. Bu yazımın amacı ne onlarla alay etmek, ne de onları eleştirmek. Çünkü ne verdiksek, ne ölçüde verebildiysek onun yansımaları değil midir, tanık olduklarımız, duyduklarımız... Sürekli işeret parmağımızı gözlerine sokarak "Hım, bu yanlış, şu yanlış! Yapma, söyleme!" diyoruz gençlere. Dilimizin olanaklarıyla, çağdaş yapıtlarıyla, yazarlarıyla, bilim adamlarıyla tanıştıramıyoruz ki onları... Salt gençlerin dilinde mi argo sözcükler, senli benli kullanımlar? Büyükler nasıl konuşup yazıyor... Ya radyoların, televizyonların, gazetelerin dili?.. Öğretmenlerin, ana babaların dili?..

"Fenerbahçe Botev'in Anasını Belledi" başlığını kim atıyor gazetelere... Niye kimseden çıkmıyor böyle bir anlayışa?.. Yine televizyonların diliyle, "çünkü yok birbirimizden farkımız!" Yalnızca çamaşırda "beyazın da beyazı"nın peşindeyiz. Oysa önce "düşünce kirliliğinden" arınmamız gerekiyor. ■

Geceyarısı Notları
Melisa Gürpınar
Remzi Kitabevi, 126 s.

Tiyatro eleştirilerinden çocuk romanına, öyküden oyuna ve denemeye dek edebiyatın çeşitli alanlarında yazı üreten Melisa Gürpınar, ilk şiir kitabı Umut Pembeleri'ni 1962'de yayımladı. Şiir serüvenini 30 yılı aşkın süredir yenileyerek sürdüren Gürpınar'ın Geceyarısı Notları ilk kez 1981'de başka bir yayınevince basıldı. Bu kez Remzi Kitabevi'nden çıkan kitapta bir ozanın kızıyla konuşmaları yer alıyor: "Sen bir ozan kızı olduğun artık iyice anladın -bir de ozanlığın ne olduğunu ben anlamış- kuşkun yok ananın ozan olduğundan öyleyse bir şeyler bekliyorsun şimdi ondan toplum da bir şeyler bekliyor belki eh hadi tanıyırdımcısı olsun ananın iyice zorlaştı işi."

Karın Altı Kardelen
Ali Balkız
Cem Yay. 120 s.

Ali Balkız'ın Madımak yangınından zor kurtardığı öyküleri Karın Altı Kardelen'le okur karşısına çıkıyor. Balkız'ın Sivas'ta yitirdiğimiz sanatçılara adadığı kitabı 11 öyküden oluşuyor: Karın altı kardelen, Akvaryum kırıldı balık öldü, Ye gurban, Kelepçeyi kelepçelemek, Sersem serçeler, Bir sigara yakımlık alev, Telsiz, Hostes, Göze, Komünden kalma bir sokak, Hasan dağı.

1945'te Sivas'ın Eğricek köyünde doğan Ali Balkız, Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Okulu'nu bitirdikten sonra Urfa, Antakya, Adana, Giresun,

Ordu Ticaret liselerinde öğretmenlik yaptı. Daha önce Güller Kitapları, Dolmuşta Bir Kadın ve Karadeniz Dağ Kartalı adlı öykü kitapları yayımlanan Balkız dördüncü yapıtında son iki yılda oluşturduğu yazılarını sunuyor.

Felsefe Yazıları
Selahattin Hilav
Yapı Kredi Yay. 384 s.

Felsefe Yazıları, Marxçılığı, bir dogma değil bir yöntem olarak ele almak isteyen bir düşünce çabasının ürünleri. Osmanlı-Türk toplumunun gerçeklerini, resmi tarih ve ideolojinin ötesine geçerek ve bunların iç yüzlerini ortaya dökerek açıklamayı amaçlayan yapıtta, "yabancılaşma", "Asya tipi üretim tarzı" gibi kavramlara göndermelerde bulunuyor.

Selahattin Hilav 1928 yılında İstanbul'da doğdu. 1950'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitiren Hilav, 54-58 arasında Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe dersleri aldı. Pek çok gazete ve dergide çalışan Hilav'ın çeşitli yerlerde yayımlanmış edebiyat ve felsefe üzerine yazı ve çevirilerinin yanı sıra Diyalektik Düşüncenin Tarihi (1966), 100 Soru-

da Felsefe El Kitabı (1970) ve Edebiyat Yazıları (1993) adlı kitapları bulunuyor.

Konformist

Metin Celâl
Korsan Yay. 54 s.

Şiirleri ve edebiyat dergilerindeki yazılarıyla tanıdığımız Metin Celâl, son şiirlerini Konformist adlı kitabında topladı. "Hep aynı şey, aynı şey, aynı", "yalan beyan bir hayat", "daüssıla" adlı bölümlerden oluşan kitabında evde kalmış kızlara, uykusuz gecelere, kopan filmlere, rembetikoya, terli gövdelere

selam yolluyor. Şair Metin Celâl'den birkaç dize:

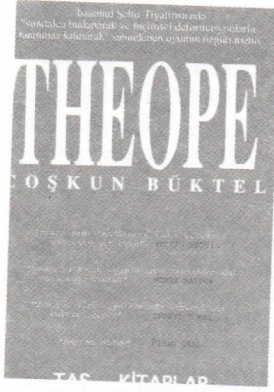
"Sustum, yağmur aldım içime
gözlerini bıraktığım yerde buldum
sildim yeniden tarihimi
terkettiğim sokaklardan kazındı adım
evde sadece birkaç iz var benden
zamanla uçuşacak
kaybolacak korkumla birlikte."

Theope

Coşkun Büktel
Taş Kitaplar 106 s.

"Bu kenti seni çıkardıktan sonra yakıyorum." Ahmet Türkoğlu'nun Kaçış Şiiri'nde yer alan bu mısra, Coşkun Büktel'in kafasında yedi yıl yaşadıkdan sonra Theope adlı oyunu doğurur.

Büktel'in 1981'de başladığı, ekonomik zorluklar nedeniyle ancak 1988'de tamamladığı Theope hem Devlet Tiyatrosu, hem de İstanbul Şehir Tiyatrosu repertuarına alınır. 1990-91 sezonunda İstanbul Şehir Tiyatroları'nda "yazarın tüm uyarılarına rağmen bir buçuk saat kısaltılarak " Ali Taygun tarafından sahnelenir. Büktel, prodüksiyonu prö-

miylerden çok önce protesto ederek oyun broşürüne yazı yazmayı reddeder ve oyunu izlemez. Theope, eski Yunan'da savaş ve katliğin sürdüğü Thebai kentini kurtarmak için seçilen

yontucu Menoikeus ile aşık olduğu kadın Theope'nin ilişkileri çerçevesinde gelişiyor.

Ancak Bir Benzerim Öldürebilir Beni

Cezmi Ersöz
Mephisto Yay. 103 s.

Cezmi Ersöz'ün daha önce Güneş, Özgür Gündem ve Aydınlık gazeteleriyle Lemn ve Deli dergilerinde yayımlanan söyleşi ve yazılarından örnekler, Ancak Bir Benzerim Öldürebilir Beni adıyla kitaplaştırıldı. Marjinal insanlar, gece kuşları, tinerci çocuklar, bir zamanların el üstünde tutulan ama unutulmuş yıldızları... Cezmi Ersöz'ün

konu olarak seçtiği bu kişi ve olaylar, okuru da düşünmeye, hüzünlenmeye ve irkilmeye davet eder. Bu duyguları yaşamaktan çekinmeyenler için...

CEZMİ ERSÖZ

Cem yayınevi Küçükparmakkapı
İpek Sokağı No.11
80060 Taksim - İst.
Tel: 243 05 50 - 243 20 23 • Faks: 244 15 33

yeni yayınlanan
kültür dizisi
kitaplarımız

**DOĞAN
KUBAN
HİLMİ ZİYA
ÜLKEN
ORHAN
BURİAN
SADUN
AREN
FERHAT
ZEYNALOV
BAHRİYE
ÜÇOK
MERİH
ZİLLİOĞLU**

BATIYA GOÇUN SANATSAL EVRELERİ Doğan Kuban bu yapıtında, doğudan batıya Türklerin göç yolları üzerinde oluşmasına katıldıkları kültür ortamlarını ve bu ortamlarda üretilen sanatın niteliklerini inceliyor. 206 sayfa 70.000 TL.

İSLAM FELSEFESİ Ülkemizde sağlam bir felsefe geleneğinin ve düşünce tabanının oluşmasında büyük emeği geçen Hocaların Hocası Ülken'in *Eski Yunan'dan Çağdaş Düşünceye Doğru İslam Felsefesi, Kaynaklar ve Etikeleri* adını taşıyan kitabının yeni baskısını kıvançla sunuyoruz. 415 sayfa 90.000 TL.

DENEMELER - ELEŞTİRİLER Vedat Günyol'un yayına hazırladığı bu yapıtta genç yaşta ölen usta denemeci Burian'ın yazılarından önemli bir seçkiyi okuyacaksınız. 324 sayfa 75.000 TL.

TIP OLAYI (1961-1971) İki formalık birinci hamur fotoğraf ve belgelerle sunulan yapıtta Sadun Aren Türkiye İşçi Partisi'nin 1961-1971 yılları arasındaki savaşımını kendine özgü anlatımıyla aktarıyor. 296 sayfa 80.000 TL.

TÜRK LEHÇELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI DİLBİLGİSİ Azerbaycanlı ünlü Türkbilimci Prof. F. Zeynalov, yapıtında dört Türk lehçesini dilbilgisi açısından birbiriyle karşılaştırarak örnekleştir. Bu yapıt büyük bir boşluğu dolduracağı gibi, üniversitelerimizin Türkbilim bölümleri için de bir ders kitabı niteliğindedir. 400 sayfa 100.000 TL.

ATATÜRKÜN İZİNDE BİR ARPA BOYU Bir bomba ile yaşamına son verilen laikliğin ve demokrasinin yılmaz savunucusu Bahriye Üçok'un savaşımının yazıları. 270 sayfa 70.000 TL.

İLETİŞİM NEDİR? Anadolu Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç.Dr.Merih Zillioğlu'nun bu yapıtı, iletişim olgusunu temel kavramlar çerçevesinde, genel özellikleri ve işleyiş düzeni içinde irdeleyen bir kitap. 320 sayfa 75.000 TL.

Ödemeli gönderemiyoruz lütfen ederi kadar posta pulu gönderiniz.

Kültür Bakanlığı Ödülü Pertev Naili Boratav'a Verildi

Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği "Kültür ve Sanat Büyük Ödülü"nü, Prof. Dr. Pertev Naili Boratav kazandı. Bakanlık ödül sahibini, Türk tarihi, edebiyatı, dili, plastik-fonetik ve sahne sanatları, sanat tarihi, mimarlık, arkeoloji ve bilim adamları arasından belirliyor. Kültür Bakanı Fikri Sağlar, ödülü açıkladığı basın toplantısında, Boratav'a demokratikleşme sürecinde oynadığı etkin rol ve folklor alanında ortaya koyduğu başarılı yapıtlarıyla dostluk bağlarını güçlendirdiği, toplumun kültürel düzeyine sağladığı katkılar nedeniyle verildiği söyledi.

Behçet Necatigil'in Dünyası

Yazar ve şair Behçet Necatigil'in, hayatına ve yapıtlarına ışık tutmak amacıyla düzenlenen "Bir Usta Bir Dünya" başlıklı sergi 20 Aralık'ta İstanbul'da Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde açıldı. Necatigil'in kişisel eşyalarından örneklerin yer aldığı sergi, 11 Şubat'a dek açık kalacak.

Ossietszky Ödülü Aziz Nesin'in

1960 başlarında Berlin'de International Liga für Menschenrechte adıyla kurulan ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'ne uygunluğu onaylanan dernek, 1993 yılı İnsan Hakları Madalyası'nı, 12 Aralık'ta Aziz Nesin'e verdi. 1967'de Günter Grass'a, 1975'te Heinrich Böll'e, 1984'te Günter Walraff'a verilen ödülün temel nedeni, tanınmış yazar, sanatçı ya da gazeteci olmak değil. İnsan hakları ve buna bağlı olarak düşünceleri ifade etme özgürlükleri konusunda etkin çabalar ödüle layık görülüyor. Ödüle adını veren Carl von Ossietzky, Hitler döneminde barışı, insan haklarını ve demokrasiyi savunan aydınların önde gelenlerinden biriydi

ve Weltbühn (Dünya Sahnesi) Dergisi'nin şef redaktörüydü. Nazilerce tutuklanan ve işkence gören Ossietzky, temerküz kampına alındı. Bu sırada Nobel Barış Ödülü'ne değer bulundu. Fakat ödül törenine gitmesine izin verilmedi ve Ossietzky ölüme terk edildi. Türkiye Eleştirmenler Birliği'nin 1993 Onur Ödülü de 26 Aralık'ta İstanbul'da Aziz Nesin'e sunuldu.

Fikret Madaralı öldü

Madaralı Vakfı'nın kurucusu, edebiyatçı ve eğitimci Fikret Madaralı 2 Aralık 1993'te, 85 yaşında öldü. Yalova'da toprağa verilen yazar, ölümünden önce üç aydır kanser tedavisi görüyordu. 1974'te eşi ile birlikte kurduğu Madaralı Roman Ödülü'nde yurt gerçeklerini, toplumsal sorunları konu edinen yapıtları ödüllendirmeye özen gösteren Madaralı'nın yayımladığı kitaplar arasında Emekli, Dönemeç, Kooperatif, Ton Işığı bulunuyor.

Suat Taşer Oyun Yarışması

1982 yılında yitirdiğimiz oyun yazarı ve Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi Suat Taşer adına düzenlenen "kısa oyun" yarışması sonuçlandı. Maddi ödülü bulunmayan yarışmanın özelliği, seçilen dört oyunun bu sezon içinde Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Bölümü tarafından sergilenmesi. Bu yıl "insan hakları" temasıyla açılan yarışmaya katılan 18 oyundan dördü sahnelenmeye değer bulundu. "Siperde İki Kişi (Meral Aslan), "Nazike Hanım" (Mine Artun), "Dilenci" (Reyhan Özden), Karlıdağ (Nil Ulukat).

Ankara'da yeni bir yayınevi: Günorta

Aralarında Doç. Dr. Atilla Erden, Metin Tuna, İlhan Cem Erseven, Faruk Güçlü ve Günay Güner'in de bulunduğu bir grup yazar ve sanatçı Ankara'da Günorta adlı yayınevini kurdu. Aynı

adla bir halk bilim dergisi de çıkaracak olan yayınevini yayımlanan ilk kitabı da Faruk Güçlü'nün yazdığı "Nevşehir Folklorundan İzlenimler" oldu. (Adres: Aksu Sk. 11/11 Sıhhiye, 06410 Ankara)

Tarih Edebiyat Ödülleri açıklandı

Tarih'in "kırsal kesim insanı" konulu edebiyat yarışması sonuçlandı. Ödül dağılımı şöyle oldu. Şiirde: Veysel Çolak, Raziye Çetin, Turgay Nar, Öyküde: Ali İ. Öseren, Mehmet Atila, Haluk Cengiz, Deneme + Makale: Şükran Yücel, Erkan Canpolat, Fehmi Salık.

Gulliver'in üçüncü toplantısı İstanbul'da yapıldı

Alman yazar Günter Grass'ın önerisi, Felix Meritus Vakfı'nın desteğiyle oluşturulan Gulliver çalışma grubu üçüncü toplantısını 10-14 Aralık arası İstanbul'da yaptı. İlk kez 1987'de Amsterdam'da toplanan, ikinci toplantısını 1990'da Leningrad'da gerçekleştiren Gulliver çalışma grubu Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde düzenlenen toplantıda "etnik çoğulculuk", "hoşgörüsüzlük", "köylücülük" ve "ulusalcılık" konularını tartıştı. Toplantıya katılan yazarlar arasında Cevat Çapan, Jean Kaplinski, Vassilis Vassilikos, Steve Austen, Raymond Weber, Dragan Klaiç, Nilüfer Göle, Bozkurt Güvenç, Sina Akşin ve Süheyla Artemel de vardı.

Tamer Abuşoğlu'nun şiiirleri bu kez Fars dilinde

Gaziantep'li yazar ve şair Tamer Abuşoğlu'nun şiiirleri Farsça'ya çevrildi. İran'ın başkenti Tahran'da yayımlanmakta olan "Hefteği" adlı derginin son sayısında şairin "Yorgun ve Yalnız" adlı kitabından "Kalemi namusudur ozanın" adlı şiiiri Naser Feiz tarafından Türkçe'den Farsça'ya çevrilerek yayımlandı.

EKELÖF'ÜN KÜLLERİNDEN SONRA ANITI DA SALİHLİ'DE

Salihli Belediyesi, 20. yüzyıl Avrupa şiirinin en özgün imzalarından olan İsveçli şair ve deneme yazarı **Gunnar Ekelöf**'ün anısını yaşatacak bir anıt hazırlıyor. 1960'larda Türkiye'ye gelen ve eski Sardes yakınlarındaki Salihli'de kalan şair için hazırlanan Ekelöf Anıtı'nın yapımını yontucu **Gürdal**

Kutsama

Zehir ver bana ölmek için ya da düş
yaşamak için
birazdan çile bitecek ay kapılarında
güneşin kutsadığı
ölümün düşlerini gerçekte birleştirmeyenler
kendileri için ağlamayacaklar
tanrım gözlerimi denizde mavi bir damla gibi
geri veriyorum sana
karanlık dünya eğilmiyor artık şehitlerin
ve ilahilerin önünde
kadim rüzgârlar saçlarını tarıyor
ağaçların
kaynaklar görünmeyen yolcunun susuzluğunu
gideriyor
anayönler boşuna çevreliyor sedyeyi
ve meleklerin ipeksi giysileri
bir mucizeyle
dönüşüyor
hiçe

Cellat kanımı akıttı
ve ben hiç bir acı duymadım
aşağıladı beni
cinsel organlarımı çekip durdu
üç kez uzunlamasına
üç katlı deri bir ip ve çığlıkla
ördü onları
ama benim cinsel organım
bacaklarımın arasında değil
cellat
ama sana olmayan isimleri veren
aklım aklımda değil cellat
o yüreğimde
sapla oraya hançerini cellat
ve çekip çıkart, işte o zaman göreceksin
cellat, tüm ihanetleri ardında
bırakarak kanatlanıp uçtuğunu
yüreğim bile
yüreğimde değil

Duyar, amfiteatr tasarımını ise **Erkal Güngören** üstlendi.

15 Eylül 1907'de İsveç'in başkenti Stockholm'de doğan ve 16 Mart 1968'de Sigtuna'da yaşamını yitiren **Gunnar Ekelöf**, özellikle çağdaş yazarları üzerinde etkili olmuştur. Modern üslubu **Baudlaire**, **Rimbaud**, **Pound** ve **Eliot** gibi şairlerin etkisini taşıyan **Ekelöf**, 1930'larda yazdığı **Sent På Jorden** (1932; Dünyada Geç Vakit), gibi şiirleriyle gerçeküstücülerin otomatik yazı tekniğine yaklaşır. Ama müzikal biçimlere ve Doğu gizemciliğine olan ilgisi yapıtlarını da etkilemiştir.

Doğu dilleri konusunda öğrenim gören ve İngiltere, İsveç ve Fransa'da Doğu dilleri üzerine çalışan **Ekelöf**, **Spektrum** ve **Karavan** adlı radikal dergilerin editörlüğünü

yaptı. **Ekelöf**, gizemciliğe olan eğilimiyle usçuluk arasında kalmıştır. Bu çatışma, **Färjesång** (1941; Gemi Türküsü) ve **Non Serviam** (1945; Hizmet Etmeyeceğim) adlı yapıtlarında belirgindir. **Ekelöf**'ün, 1940'ların ortalarından beri değişik biçimlerini yayımladığı **En Mölnaelegi** (1960; Bir Mölna Elejisi), şiirinin odağını oluşturur. 1940'ta bir yaz günü Mölna rıhtımında otururken şairin zihninde oluşmaya başlayan yapıt, şairin geçmişine ilişkin anıların ve tarihin iç içe geçtiği sonuz görünümle biçimindedir.

Gunnar Ekelöf 1950'lerde, tamamlanmış şiirlerden vazgeçerek **Stroutnes**'da (1955; Saçmalık) olduğu gibi yapıtlarını parça parça yazmaya başladı. Yaşamının son 10 yılında **Akritas Üçlemesi** üzerinde çalıştı. **Diwan Över Fursten av Emgión** (1965; Emgión Prensi Üstüne

Divan), **Sagan om Fatumeh** (1966; Fatma'nın Masalı) ve **Vägvisare Till Underjorden** (1967; Yeraltı Dünyası Rehberi/Cehennemler İçin Kılavuz) adlı yapıtlardan oluşan üçleme, aynı anda yaşanan varlık ile geçiciliğin son derece incelikli bir şiirsel anlatımıdır.

1958'de İsveç Kraliyet Akademisi'ne kabul edilen **Ekelöf**, 1951'de Dokuzlar Ödülü'nü, 1964'te Danimarka Akademi Ödülü'nü, 1966'da ise Kuzey Ülkeleri Konseyi Ödülü'nü aldı.

1960'larda Türkiye'ye gelen ve eski Sardes yıkıntılarının bulunduğu Salihli'de kalan **Gunnar Ekelöf** buraya hayran olmuş ve bazı şiirlerini de, buradan aldığı esinle oluşturmuştur. Sanatçının, ölümünden sonra küllerinin Salihli'ye serpilmesi isteği de yerine getirilmiştir ■

Çiçekler uyuyor pencerede
lamba dalgın, ışığa bakıyor, pencere
dışardaki karanlığa
boş tablolar içeriklerini sergiliyor
duvarlarda sinekler hareketsiz, düşünmede
çiçekler geceye yaslanmış
lamba ışığın peşinde
bir köşede kedi, uykunun yünlerini açıyor
ocaktaki cezve fokurduyor zevkten dört köşe
ve çocuklar sessizce oynuyorlar yerde
sözcüklerle

Hapishanemde taş üstünde
dinlenir başım
örtüsün sen üzerime çektiğim
akarsuyun süt annemin ninnisi
ak bir at üstünde atlas kumaşlara sarılı
tüm bunlar verildi bana
tümü de yitip gitti
ama hâlâ benim hepsi

At üstünde geliyorum sana
geldiğini görmek için
bir kez daha
düşümde

Sen nasıl teselli edebilirsin beni
sen tesellim olan
özünü sevdiğim varlığının
küçük ayaklarının izlerini bıraktın
ruhuma
kıyıların ıslak kumlarında kalan

Sen yoksun -ama varlığın doruğundasın
ve ben varım -ama tümüyle yanmamış
birşey olmak koskoca bir hiç
ah bırak yanibaşında ısınsın ellerim
mangal sıcaklığında gibi

Gunnar Ekelöf
Çeviri: **Hüseyin Baş**

Cumhuriyet

Prof. Urgan ve Hiçyılmaz'a Altın Kitap

Kültür Servisi - Dört yıldır verilen "Altın Kitap Ödülü"ne bu yıl, Türk kültürüne unutulmaz katkıları nedeniyle Prof. Dr. **Mina Urgan** ve araştırmalarıyla gazeteci-yazar **Ergun Hiçyılmaz** değer bulundu. Sivas olaylarında yitirdiğimiz eleştirmen ve edebiyat tarihçisi **Asım Bezirci** anısına eşi **Refika Bezirci**'ye de Onur Plaketi sunuldu. Ayrıca, okul kitaplarına yaptığı katkılardan ötürü **Osman Taşlıca** şükran plaketi ile ödüllendirildi. Bu yıl ilk kez değişik bir ödül de sahibini buldu. Altı yaşından beri kitap okuyan, çeşitli yayınevlerine ait yapıtlarla dolu kitap koleksiyonuna sahip olan **Sabri Çayhan** da "Yılın Okuru" seçildi. Prof. Urgan'a ödülünü **Erdal Atabek**, Ergun Hiçyılmaz'a da **Necmi Tanyolaç** verdi. (Fotoğraflar: KAANSAĞANAK)

Bilmek için...
Anlamak için...

Sultan
LEATHER
BOUTIQUE

Iskele Cad. No.14 Beylerbeyi İstanbul